

” מחנך בינוני – אומר,

מחנך טוב – מסביר,

מחנך מצויין – מדגים,

מחנך מושלם מעורר השראה”

(ויליאם ארתור וורד)

פעילות למחנכים בדרך כפר

אוגדן יישומים למחנכים ומדריכים

תודה לכל השותפים בפיתוח פעילויות ושיעורים למחנכים בדרך כפר

תודה מיוחדת לדר' ניר מיכאלי - דיקן פיתוח פדגוגי בסמינר הקיבוצים,

ולסטודנטים ממסלול M. Teach תואר שני בהוראה בסמינר הקיבוצים.

מבוא

נדבך מרכזי בעשייה החינוכית הוא איכות הדיאלוג בין המחנכים למתחנכים. במרבית הפעמים דיאלוג נקשר למפגש אישי בין מבוגר למתבגר. בשעת מחנך מתאפשרת ההזדמנות לדיאלוג קבוצתי. באמצעות הדיאלוג הקבוצתי יכול המתבגר לתרגל מיומנויות חשובות, להתאמן בהשמעת דעותיו ולתרגל סובלנות והקשבה. הדיאלוג הקבוצתי משמעותי המתאפשר בשעת מחנך חשוב לגיבוש ועיצוב הזהות האישית של הנער או הנערה בעקבות המפגש עם קבוצת השווים.

שעת מחנך מזמנים את המרחב וההזדמנות למפגש ודיאלוג בין בני נוער למחנכים. התבוננות בשעת מחנך דרך תפיסת חינוך 'דרך כפר' יכולה לאפשר למחנך מפת דרכים לנושאים שחשוב להפגיש את בני הנוער איתם והזדמנות לייצר קשר משמעותי. כמו כן, המפגש יכול להעשיר את עולמם של מתבגרים בהיבטים שונים כמו למשל: חיבור לעוגנים בעבר, חשיפה לעוגנים בעתיד, קידום ושיפור השיפוט המוסרי בדילמות ערכיות והרחבת עולם התוכן של הנערים. עצם המפגש מאפשר פתח לשיחה מעצימה, סביבה מצמיחה ודיון מרחיב דעת.

לעיתים השגרה סוחפת אותנו לעסוק בשעות-מחנך בנהלים והודעות שוטפות. תוכנית חינוכית מסודרת חשובה בכדי לקיים חינוך מוביל, להתעקש לייחס למשבצת זו משמעות, לסמן ולהגדיר לעצמך המחנך נקודות ונושאים החשובים לך לעסוק בהם ולהביא אותם אל המתבגרים במהלך השנה, זאת יחד עם החשיבות של הקשבה לצרכי השטח והידיעה כי היום-יום ידרוש מאתנו גמישות והתאמות. השימוש בתפיסת חינוך 'דרך כפר' יכול להעניק לך המחנך 'חכה' לדוג את הנושאים הרלוונטיים לשעות מחנך כמו גם עוגן ובסיס לקיים אותם ולהתמיד בהם.

תיאור תמציתי

תכנית זו מציעה הדגמה כיצד מרכיבי תפיסת דרך כפר ועקרונות הליבה, יכולים לבוא לידי ביטוי בשגרת החינוך בקהילה ובהקשר זה בשעת מחנך.

מטרות:

1. העמקה וקידום הקשר בין המחנך למתבגרים כיחידים וכקבוצה וכן יצירת קשר משמעותי וקבוצת שייכות משמעותית אצל המתבגרים בינם לבין עצמם.
2. הזדמנות לעיצוב זהות- יצירת תהליך חינוכי שמאפשר למתבגרים לעצב את עולמם הערכי ומאפשר להם לחשוב איזה אנשים הם רוצים להיות.

תוכן עניינים:

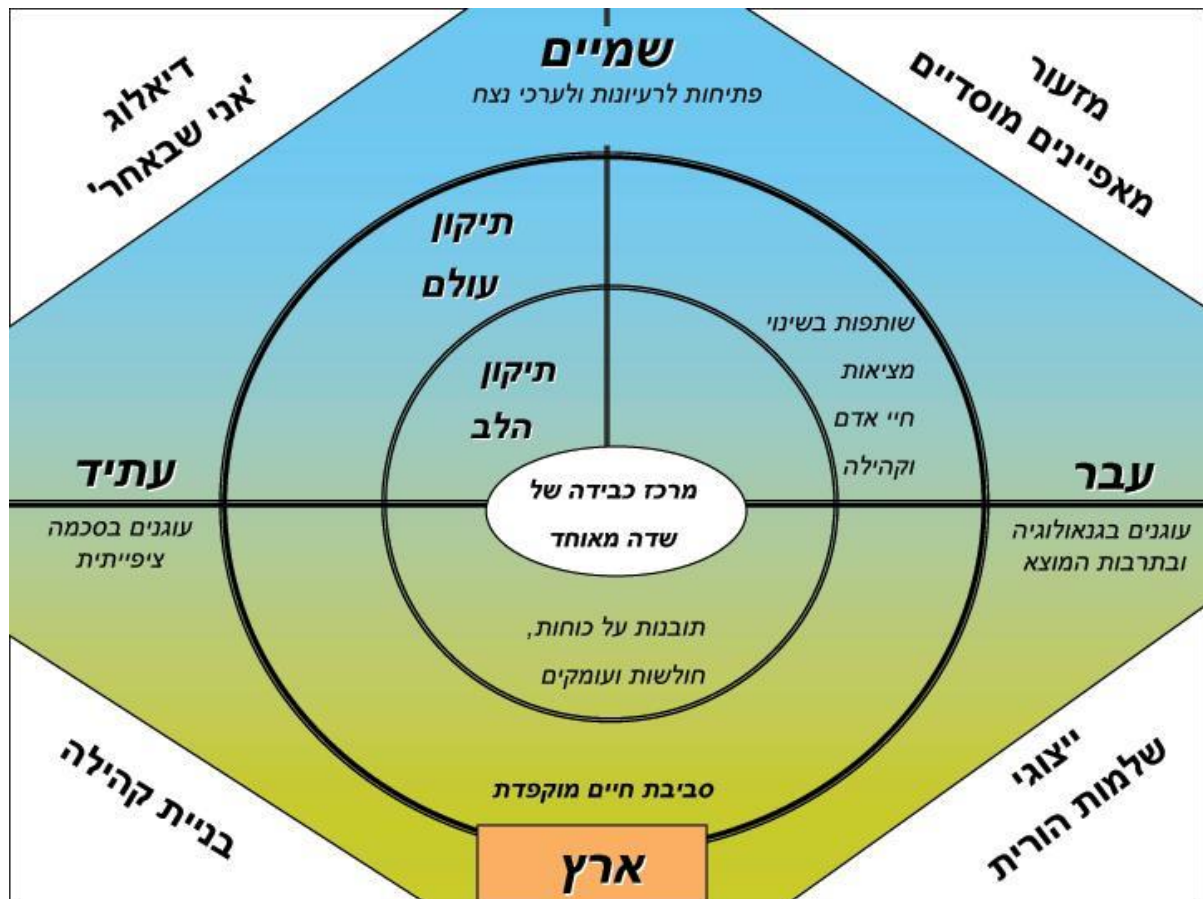
שער ראשון- פעילות מחנך על פי מרכיבי תפיסת חינוך 'דרך כפר'..... 3
הצעה לשאלות בהשראת מרכיבי תפיסת ד'רך כפר' שניתן לשלב בפעילות מחנך 4
הצעה לפעילות בהשראת מרכיב 'תיקון עולם' 5
הצעה לפעילות בהשראת מרכיב 'תיקון הלב' 12
הצעה לפעילות על פי מרכיב 'עוגנים בעבר' 27

שער שני- זמן והזדמנות בשעת מחנך 31
הצעה למתווה פעילות בנושא אקטואליה 32
הצעה למתווה פעילות בנושא דילמות ערכיות 34
הצעה למתווה פעילות בנושא הכנה לאירוע בקהילה 39
הצעה למתווה פעילות בנושא הכנה ועיבוד פעילות חוץ 40

שער ראשון –

שעת מחנך על פי מרכיבי התפיסה

כמעט כל אחד ממרכיבי תפיסת החינוך יכול להיות נושא בפני עצמו ולהוות בסיס והשראה לפעילות מחנך. הדוגמאות שלפניכם יאפשרו לראות כיצד ניתן להיעזר במרכיבי תפיסת 'דרך כפר' בשעת מחנך- כמפת דרכים במסע חינוכי משמעותי.

שאלות בהשראת מרכיבי התפיסה, שניתן לשלב בפעילות מחנך

לפניכם מגוון שאלות שניתן להעזר בהן בבניית פעילות מחנך. השאלות מדגימות כיצד ניתן להשתמש במרכיבי תפיסת "דרך כפר" ולפתח באמצעותם מהלך חינוכי מובנה, מקיף ומודע. השאלות המוצעות דורשות כמובן התאמה אישית ונקודתית לנושא, לפעילות ולזמן וההזדמנות בלוח השנה. כמו כן, יש להפעיל שיקול דעת בהתאם לאופי, והרכב הכיתה.

עוגנים בעבר: חיבור מעצים לעבר האישי ולקהילת המוצא, מעניק למתבגרים תודעה של ערך עצמי וכבוד, כמו גם למידה ודיאלוג בין התרבויות השונות.

- ❖ מה היה בדור של סבא וסבתא? בתרבויות המוצא שלכם (היכן גרו?), איך נראה הבית? במה עבדו? מה עשו לדוגמא בחגים, מועדים ומנהגים, איך היה המעבר?
- ❖ איך כוחות/ תכונות שלכם מניסיון עבר יכולים לסייע לכם ב...?
- ❖ אנשים/ סיטואציות בעבר שנתנו לכם כוח/ שעזרו לכם?

עוגנים בעתיד: סיוע למתבגר ליצור לעצמו תמונת עתיד אליה הוא שואף, ולרתום אותה לטובת התנהלותו בהווה.

- ❖ כשתהיו גדולים - איך תתמודדו עם...
- ❖ כשהילד שלכם יבוא אליכם וישאל אתכם... מה תשיבו לו? איך היית מגיב כמפקד בצבא/ כמעסיק/ כהורה מה היית עושה / כיצד היית מתנהג?
- ❖ איך _____ יכול להשפיע על עתידכם?

שמיים: רעיונות נשגבים, ערכי נצח, מוסר ושייכות לקהילה - כל אלה נחוצים לאדם כדי לנהל חיים של משמעות. משימת המחנך היא להפוך מימדים נסתרים אלה לנוכחים ופעילים.

- ❖ מה החוק/ הנוהל שהופר במקרה?
- ❖ האם היית מוכן שיתייחסו כך אלייך או לסביבה הקרובה שלך (למשפחה לחברים שלך)?
- ❖ מה היה קורה אם כולם היו מתנהגים כך?
- ❖ איזה ערכים נפגעו בעקבות האירוע?
- ❖ איך נכון היה לנהוג בחברה אידאלית?

ארץ: אדם הוא תבנית נוף מולדתו. סביבת החיים בה הוא גדל ומתפתח משפיעה על עיצוב אישיותו, דימויו וערכיו.

- ❖ נסו להיזכר במקום ש... (לדוגמא: שהשאר עליך רושם...)
- ❖ נוף ילדות בלתי נשכח... נוף שמרגיע אותך...

תיקון עולם: מחויבות לאורח חיים של נתינה ותודעת אחריות על הסביבה, חינוך היחיד לחרוג מעולמו שלו לטובת האחר.

- ❖ איך האירוע הזה משפיע על החברה שלנו? מה האחריות שלנו לשנות את המצב?
- ❖ האם אפשר להשפיע בדרכים אחרות?

ייצוג אמין של שלמות הורית: מקומה של המשפחה הביולוגית וההורים הינו משמעותי מאד ועל כן על המחנכים להשקיע בחיזוק הקשר של התלמיד עם משפחתו, חיזוק הקשר של קהילת החינוך עם המשפחות. מה ההורים שלכם היו אומרים על...

תיקון הלב: העצמת התלמיד ע"י הזדמנויות לחוויות הצלחה, פיתוח חוסן רגשי ויצירת שיח והזדמנות לתהליכי תיקון לאחר הפרות סדר ומצבי משבר.

- ❖ מה עזר לכם להתמודד בעבר?
- ❖ איזה תכונה שיש בך יכולה לעזור ב...?

1. הצעות לפעילות על פי מרכיבי התפיסה:

הזמן וההזדמנות לתיקון עולם - לחג הפסח - סיוע לקשישים בניקיון פסח

רקע ויעדים

"אז למה לנו כל העניין הזה / אז למה לנו כל העניין הזה,

מוטב כבר שנלך בגדולות/ מוטב כבר שנלך בגדולות"

(מתוך שירים עקרוניים/דוד אבידן)

לפי אבידן- אם אנחנו כבר חיים, אם הגענו לעולם ואנחנו תוהים על מה ולמה, עדיף לנו לבחור לחיות חיים משמעותיים בהם נעשה מעשים גדולים שיעצימו את היותנו בעולם.

לוח השנה יכול להיות כלי שימושי בידי מחנכים, אם נשכיל לזהות את ההזדמנות הייחודית שבכל מועד ונרתום אותה לטובת התהליך החינוכי אותו אנחנו מבקשים להוביל. גם פסח, כמו כל חג ומועד, יכול להוות הזדמנות חינוכית עבורנו ובפעילות זו בחרנו להתמקד במנהג החל כשבוע לפני ערב ליל הסדר- הניקיון היסודי הנערך כמעט בכל בית ובית בישראל. היעד המרכזי של הפעילות הוא בקידום המעורבות של הנערים באוכלוסיית עירם, בלקיחת אחריות חברתית והתמודדות עם אתגרים הנמצאים "בחצר האחורית" של הקהילה אליה הם משתייכים. הדגש של יציאה ל'תיקון עולם' בדרך כפר הינו על התודעה שהמתבגר בא לפעילות. המטרה היא לצאת אל האחר מתוך הכנה ולמידה לפני החשיפה למפגש עם אוכלוסיות שונות בחברה. העשייה בשטח והמפגש הבלתי אמצעי הינה הדרך הטובה ביותר ללמוד רגישות חברתית מהי, לאפשר הצצה ולראות את כלל החברה על גווניה השונים ובמקום הזה לפתח את היכולת לקבל ולהעניק מקום לאחר ולשונה. יחד עם זאת חשוב להדגיש את המקום שמכבד את האחר ומסתכל באופן שווה כלפי אילו הנזקקים לסיוע באופן זמני. מומלץ לזמן אפשרות שבה האנשים המקבלים סיוע מהתלמידים יוכלו להעניק להם בחזרה בצורה מסוימת בסיום האירוע בכדי לתת תחושה הדדית לנזקק ולמתבגר של היכולת להיות חלש מזדמן (פעם מקבל ופעם מעניק).

בְּכֹל דוֹר וְדוֹר חַיֵּב אָדָם לְרְאוֹת אֶת עַצְמוֹ כְּאִלוֹ הוּא יֵצֵא מִמִּצְרַיִם, שְׁנֵאֲמַר: (שמות יג ח): "וְהִגַּדְתָּ לְבִנְךָ בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר, בְּעֶבְרַת זֶה עָשָׂה יְיָ לִי בְּצֵאתִי מִמִּצְרַיִם".
(משנה, מסכת פסחים, פרק י', ה')

החניכים ילמדו ויחוו מנהיגות על-ידי עשייה משמעותית. במעשייהם הם הופכים למנהיגים - 'מוציאים עצמם ממצרים': זהו, למעשה, תהליך של מעבר משורד למנהיג: השורד הוא אדם שלוקח על מנת להתקיים בעוד המנהיג נותן על מנת לקיים. במנהיג נמצא הכוח לתת וגם האפשרות להוציא כוח זה אל הפועל. הפעילות מתחברת למרכיב 'תיקון עולם' כחלק מהתהליך שבו הנתניה האקטיבית והמאמץ של היחיד לחרוג מעולמו שלו ולהיטיב עם אחרים.

תיקון עולם מבטא מחויבות לאורח חיים של נתינה ותודעת אחריות על הסביבה. היחיד לומד לחרוג מעולמו שלו לטובת האחר. נתינה מסוג זה חיונית לצמיחתו של אדם שלם. יש בה הן השפעה ושינוי של האחר והסביבה, והן העצמה וחיזוק של הערך העצמי והיכולת להתנהל בעולם מתוך תחושת ערך.

❖ **שדות חינוכיים שניתן לקדם באמצעות הפעילות:**

- תיקון עולם
- עוגנים בעבר
- תיקון הלב

מורים לאזרחות יכולים גם לקשר פעילות זו לחוק זכויות האדם. בדגש על הזכות לאוכל ולמחסה לכל אדם. זכויות אדם הן צורך בסיסי אשר בלעדיהן אנשים אינם יכולים לחיות בכבוד כבני אדם. זכויות אדם הן בסיס לחופש, לצדק ולשלום. כיבודן מאפשר לפרט ולקהילה להתפתח במלואם אחת הזכויות היא הזכות לאוכל ולמחסה לכל אדם. ב-10 בדצמבר, 1948, האסיפה הכללית של האומות המאוחדות אימצה והכריזה על ההכרזה לכל באי עולם בדבר זכויות האדם, סעיף 25 להצהרה עוסק בזכות למזון ומחסה: **לכל אדם הזכות לרמת חיים המתאימה לבריאות ולרווחה שלו ושל משפחתו, כולל מזון ביגוד, מגורים וטיפול רפואי ושירותים חברתיים נחוצים, והזכות לביטחון במקרה של מובטלות, חולי, נכות, אלמנות, זקנה או איזשהו חוסר אחר בפרנסה שמעבר לשליטתו.** (מומלץ להרחיב על זכות זו אחרי ההסבר על מצבם של קשישים בישראל)

מתווה הפעילות¹

הפעילות תתבצע במהלך יום לימודים שלם והיא מחולקת לשישה חלקים עיקריים:

- ❖ חלק א' – פתיחה - לימוד על משמעות חג הפסח וחיבור לפעילות (45 דקות).
- ❖ חלק ב' – מנהלתי - תדריך ניקיונות, חלוקה לחוליות עבודה ומינוי אחראי חוליה (30 דקות)
- ❖ חלק ג' – מעשי – הסעה לבתי הקשישים, חלוקת ציוד הניקיון, ועבודה על הבתים (3 שעות).
- ❖ חלק ד' – סיום - חלוקת שי לחג לתלמידים על ידי הקשישים בתום הניקיון, איסוף מבתי הקשישים חזרה לבית הספר, איסוף ציוד הניקיון (45 דקות).
- ❖ חלק ה' – סיכום יום – תרומה לקהילה ו"מה יצא לי מזה" - (45 דקות).
- ❖ חלק ו' - הכנת 'עלון התנדבות' או 'לוח קיר'.

עזרים

- חלק א' - פתיחה - כיתת לימוד.
- חלק ב' - ציוד ניקיון להדגמה (מגב, מטאטא, סחבה, דלי, סקוצ' ברייט וכו').
- חלק ג' – ערכות ציוד ניקיון מלאות לכל חולייה.
- חלק ד' – חבילת שי לחג לכל קשיש.
- חלק ה' – כיתת לימוד.

¹ הפעילות מבוססת על מערך פעילות שכתב שמרי צור, סטודנט לתואר שני בסמינר הקיבוצים במסלול תואר שני בהוראה ותעודת הוראה באזרחות.

חלק ו' – מחשב ומדפסת להכנה. תקציב להפקה דרך דפוס.

חלק א' - פתיחה (45 דקות).

הפתיחה תחולק לשני חלקים: הסבר על משמעות חג הפסח, והסבר על חשיבות הסיוע לחלש מזדמן בקהילה.

חלק א- משמעות חג הפסח:

בפתיחת הפעילות נסביר כי אנו עוסקים בחג הפסח - חג יציאת מצרים. לחג זה יש משמעויות רבות והוא מסמל יותר מכול את היציאה מעבדות לחירות:

❖ המסע אל החופש - ג'ורג' ברנד שאו, טען בהקשר זה כי "מובנה של חירות - אחריות, ולכן רוב בני האדם חוששים ממנה.

סיפור יציאת מצרים, סיפור החירות, מציג למעשה את האפשרות שכל אחד יכול לשנות את עצמו דרך עבודה פנימית וכך לשנות את המציאות שלו, להחליף סבל בשמחה, כאב בשלווה. כל אחד, בקצב שלו (ארבעים שנה בני ישראל הלכו במדבר, זהו רמז עד כמה ארוכה היא הדרך).

"פרעה" זהו מצב פנימי, בו מתגלה טבעו האגואיסטי של האדם. האדם חייב לתקן את עצמו על מנת לצאת מ"עבדות מצרים", מהכלא של הטבע שלו, בכדי להיכנס לעולם הרוחני. פרעה נמצא בכל אחד מאתנו ולכן גם כל אחד ואחד, עובר וחש על עצמו את עשר מכות מצריים, עוד לפני שהוא מכניע את הטבע שלו.

"גלות מצרים" היא סמל למצב שבו האדם מרגיש רק אבוד, חי את העולם החומרי, שבו האינטרס האישי שולט בו. כולנו נמצאים בגלות, אבל כדי לצאת ממנה חייבים להרגיש אותה בצורה ברורה כגלות, כך גם נוכל להגיע לרצון להיפטר ממנה ולרצון לתת לאחר מעצמנו. חג הפסח מציע לנו להתפתח מעבר לכך - לשנות את הרצון לקבל, ולהופכו לרצון לתת, מבני אדם הדואגים רק לעצמנו נהפוך לאכפתיים יותר כלפי הסביבה, ומי יודע אולי "ואהבת לרעך כמוך" יקבל משמעות עמוקה יותר.

חלק ב- חלש מזדמן בקהילה-

בחלקה השני של הפעילות נדבר על "האחר הוא אני" - יוצאים לפגוש קשישים שהם אוכלוסייה אחרת ושונה מבחינתנו אך כל אחד יכול להיות בסיטואציות שונות האחר, החלש המזדמן.

❖ נסביר על חשיבות הסיוע לקשישים בחברה (מצורף בנספח 1 קטעים שניתן להקריא בכיתה) - "אל תשליכני לעת זיקנה, ככלות כחי אל תעזבני" (תהילים ע"א, ט).

❖ נסב את תשומת הלב לכתבה על מצבם של קשישים בישראל ונבקש כי ישתפו את הכיתה- מה הם מרגישים לגבי זה והאם היו מוכנים לעשות מעשה שיספר את המצב?

חלק ב' - מנהלתי (30 דקות)

- ❖ בפתיחה יוצג לתלמידים הציוד עמו נשתמש בניקיונות ויודגם כיצד מנקים ביעילות וביסודיות.
- ❖ התלמידים יחולקו לחוליות ולכל חוליה ימונה ראש חוליה.
- ❖ יוסבר לתלמידים כיצד עובדים ביעילות כחוליה - חלוקת עבודה ותפקידים.
- ❖ יוסבר לתלמידים כיצד להתנהג בבית הקשיש, בדגש על כבוד ואמפתיה.

חלק ג' - מעשי (3 שעות).

- ❖ החניכים יעלו על הסעה אשר תוריד אותם בבתי הקשישים.
 - ❖ כל חוליה תקבל עם ירידתה מן הסעה ציוד לניקיון + חומרי ניקוי.
 - ❖ מורה שיהיה חלק מהעשייה כחלק מקהילה של משמעות- בה חברים עוזרים ונעזרים. המורה יודא 'כניסה חלקה' לשלב העבודה (הוצאה לפועל של חלוקת התפקידים למול האתגרים שיציב בית הקשיש).
 - ❖ המורה יעביר הנחיות לראש החוליה וישתתף בניקיון.
- דגשים למורה:**

- ❖ הפעילות נועדה לעודד יחמה ושיתוף פעולה של החניכים בינם לבין עצמם- על כן על המורה הצריך לנסות להיות שותף שווה ככל שניתן במהלך הפעילות וללוות את ראשי החוליות כך שהתהליכים בתוך החוליה, עליהם דובר מראש בכיתה, אכן מתקיימים וכי ראש החוליה בשליטה מלאה.
 - ❖ המחנך משמש כחבר בחוליה ולא כראש ומידי פעם לוקח את ראש החוליה הצידה לודא עמידה בתוכנית העבודה.
 - ❖ המחנך/ מתבגר נבחר מהכיתה/ שכבה יתעד את העשייה לעלון/ **לוח קיר** שייצא לאור בהמשך.
- ### חלק ד' - סיום בדגש על חלש מזדמן (45 דקות).

- ❖ בתום העבודה כדאי לחשוב על אפשרות שהתלמידים יקבלו משהו מהקשישים (ברכת חג שמח, שי צנוע)
 - ❖ אפשרות נוספת: בתום האירוע ישבו התלמידים עם הקשישים לשיחת היכרות משותפת על חייהם, יאספו סיפורים וישתפו לאחר מכן את שאר הקהילה באמצעות לוח קיר/ עלון/ פעילות מחנך
 - ❖ החניכים יאספו את ציוד הניקיון ויעלו להסעה חזרה לבית הספר.
- ### חלק ה' - סיכום יום (45 דקות).

- ❖ תיערך שיחה בכיתות אודות יום ההתנדבות. השיחה תחולק לשתיים:
 - מימד שטחי - מנהלתי- מעין תחקיר, תכנון מול ביצוע בחוליות השונות.
 - מימד עומק - ריגשי- שיתוף בתחושות, איך נכנסתי ליום ההתנדבות ואיך אני יוצא ממנו, אירוע שיא במהלך היום.
- ❖ החניכים יכתבו מילות סיכום שיאספו יחד עם תמונות לעלון התנדבות/ לוח קיר שייצא לאור כשבוע לאחר הפעילות.
- ❖ תיבחר בהצבעה ועדה שאחראית על איסוף החומר ועריכתו יחד עם המורה.
- ❖ מילות סיכום של מחנך הכיתה על חשיבות המעורבות בחברה וקישור לחג הפסח.

חלק ו' - הכנת 'עלון התנדבות' או 'לוח קיר'

- ❖ ישיבה של הועדה של המורה עם הועדה הנבחרת.
- ❖ עריכה: בחירת קטעי כתיבה ותמונות ל'עלון'; בחירת תמונות וכיתובים ל'לוח הקיר'.
- ❖ עריכה ושליחה לדפוס.

נספחים

נספח 1- חומרי עזר על נושא הזיקנה

מפני שיבה תקום והדרת פני זקן ויראת מאלהיך אני ה' (ויקרא י"ט, 20)

הילד הקטן והאיש הזקן/ של סילברסטיין 1930-1999 משורר מוזיקאי וקריקטוריסט

"לפעמים הכפית נופלת לי", אמר הילד הקטן.
 "גם לי", ענה לו הזקן, "זה קורה מזמן לזמן".
 לחש הילד, "לפעמים נרטבים לי המכנסים".
 "גם לי זה קורה", ענה הזקן עם חיוך על השפתיים.
 אמר הילד הקטן, "יוצא לי די הרבה לבכות".
 אמר לו הזקן, "גם לי זה יכול לפעמים לקרות".
 שאל הילד, "ואתה יודע מה הכי כואב?
 נדמה לי שהמבוגרים בכלל לא שמים אלי לב".
 ועל כתפו הרגיש הילד יד צנומה, חמה, זקנה.
 "אני יודע בדיוק למה אתה מתכוון"
 אמר הסב בהבנה.

ראי אותי אחות

תרגמה מאנגלית יהודית קינג

בין ניירותיה של קשישה שנפטרה בבית חולים בעיר בארצות הברית נמצא דף נייר ובו כתוב:

מה את רואה, אחות, ומה את חושבת, שעה שאת מביטה ביי?
 אישה זקנה, מיותרת, לא חכמה, תנועותיה לא בטוחות, עיניה בוהות.
 כשהיא אוכלת, האוכל נוזל לה מהפה.
 כשאת אומרת לה בקול רם "אני באמת רוצה שתנסי", היא בכלל לא עונה.
 אינה מבחינה בדברים שאת עושה,
 מאבדת מדי פעם גרב או נעל,
 נותנת לך לעשות בה כל מה שאת רוצה, לא מתנגדת ולא משתפת פעולה כשאת מאכילה אותה ורוחצת אותה.

זה מה שאת חושבת, אחות? מה שאת רואה?
 אם כן, פקחי את עיניך, אחות, כי את לא רואה אותי.
 אומר לך מי אני: בשעה שאני יושבת כאן, כל כך בשקט, קמה לקול הפקודה שלך, אוכלת בשעה שאת קובעת לי,
 אני ילדה בת 10 עם אבא, אימא, אחים ואחיות, האוהבים כולם זה את זה;
 אני נערה בת 16, שכנפיים לרגליה, החולמת על אהובה שטרם פגשה;
 אני כלה בת 20; לבי נצבט בי כגודל הנדרים שאני נודרת.
 בת 25 אני אם לגוזלים הזקוקים לי לבנות בית מבטחים מאושר;
 אשה צעירה בת 30 – ילדי גדלים וקשורים זה לזה בקשר שיאריך ימים;
 בת 40 – עוד מעט יעזבו אותי ילדיי, אך אישי נשאר לצדי לתמוך בי;
 בת 50 – שוב תינוקות משחקים על ברכיי;
 ימי מחשך – ובעלי נפטר.

אני צופה בעתיד בחיל וברעדה; ילדיי עסוקים בגידול ילדיהם, ואני חושבת על השנים שעברו ועל האהבה שידעת.

עכשיו אני אישה זקנה, והטבע הוא אכזר. בגלל תעלול שלו נראים הזקנים כמשוגעים:

הגוף מעוקם, החן נעלם, הלב הפך לאבן. אבל בתוך הפגר הזקן הזה עדיין שוכנת נערה צעירה, הזוכרת את השמחות ואת הכאב.

אני אוהבת עדיין וחיה את חיי מהתחלה.
 אני חושבת על השנים – מעטות מדיי, חלפו מהר מדיי, ומשלימה עם העובדה ששום דבר אינו מתמיד.

ובכן, פקחי אחות עיניך, רחב, וראי; לא את האישה הזקנה! הביטי מקרוב יותר, בואי וראי אותי!

הקשישים בישראל – עניים ומוזנחים

חוק הסיעוד אמנם הקל על מצבם של קשישים רבים בישראל, אך סקר שפורסם בימים האחרונים מעיד שקשישים שאינם זכאים לו מצויים במצב קשה. דורון רז קורא למדינה לפתח את מערך הסיעוד הביתי

בחדש שעבר ציינו בעולם את יום הקשיש הבינלאומי. ייתכן ובעולם רואים סיבה לחגיגה. לנו, בישראל, אין שום סיבה להשיק כוסות ולהתרווח בכיסא. בימים האחרונים פרסם משרד הרווחה נתונים מדאיגים, לפיהם 20% מן הקשישים חיים מתחת לקו העוני, וכי שליש מן הקשישים מטופל ע"י שירותי הרווחה. הסיבות להיותם של הקשישים נזקקים לשירותי הרווחה רבות מגוונות: לרבים מהם אין פנסיה ראויה והם תלויים בקצבת הזקנה של הביטוח הלאומי, שאינה מאפשרת קיום בכבוד מינימלי, העלייה בתוחלת החיים הביאה לכך שהקשישים של היום חיים יותר שנים ולכן משך הטיפול בהם מתארך, וכן, תוחלת החיים של נשים גבוהה מזו של הגברים, אך לרובן אין כלל פנסיה (מכיוון שלא עבדו) והן מתקיימות על קצבת זקנה בלבד. על פי הנתונים, כ-40% מן הקשישים עירייתם וחלק נכבד מהם נזקק לשירותי הרווחה. כל אלו הן סיבות, אך אינן יכולות לשמש כתירוצים עבור ממשלת ישראל. המצב בו קשישים רבים נאלצים לבחור בין אוכל לבין תרופות ולמעלה ממחצית מהם אינם יכולים לכסות את הוצאותיהם החודשיות הוא בלתי נסבל! במשך שנים רבות מדינת ישראל לא הציבה בראש מעיניה את אזרחיה הקשישים. לא נדיר היה לקרוא בעיתון על קשיש שנמצא מחנח בביתו. כך היה עד אשר חוקק חוק הסיעוד לפני למעלה מ-25 שנה. מאז חוקק החוק מטופלים ע"י חברות ועמותות הסיעוד זכאי חוק הסיעוד כ-140,000 קשישים מדי יום. הטיפול הניתן כולל עזרה באחזקת משק הבית, עזרה בטיפול בהיגיינה אישית ועוד. לחלופין, ניתנת לקשישים אפשרות לביקור במרכזי יום לקשישים וחלקם זכאים קבלת טיפול של סיעודי של 24 שעות ביממה.

הדרך לרווחה עוד ארוכה ומפרכת

מצבם של קשישים רבים בישראל, שאינם זכאים לחוק הסיעוד, עדיין בעייתי. (צילום אילוסטרציה) shutterstock :

חברות ועמותות הסיעוד משמשות כעין הבוחנת של המדינה ומפקחות באופן רציף וקבוע על מצבם של הקשישים. אנשי מקצוע של חברות ועמותות הסיעוד הכוללים עובדות סוציאליות, אחיות ומטפלות נכנסים לביתם, בודקים את הצרכים ודואגים למתן טיפול לו הם זקוקים. ולמרות הצלחתו הרבה של חוק הסיעוד ושביעות רצונם הגבוהה של מקבלי השירות, מצבם של קשישים רבים בישראל, שאינם זכאים לחוק הסיעוד, עדיין בעייתי ביותר והנתונים צריכים להדאיג כל מי שעניו בראשו, במיוחד את מקבלי ההחלטות. עם זאת, שינוי מגמה קטן וחיובי נעשה לאחרונה במשרד הרווחה, בהובלת שר הרווחה, בנושא הקלת מבחני התלות והקריטריונים לזכאות לשעות סיעוד במסגרת חוק הסיעוד. הליך זה מבורך ורצוי. טוב לו למשרד האוצר להפנים גם הוא את העובדה, כי מעבר לתועלת הצומחת לקשיש עצמו בעצם הישארותו בביתו וקבלת הטיפול בסביבתו הטבעית, גם לאוצר ולמדינה זה כדאי. הטיפול הביתי באמצעות

חוק הסיעוד חוסך למדינה מיליארדי שקלים בשנה, בדמות חיסכון בימי אשפה ובאשפה סיעודי. חיזוק מערך הסיעוד הביתי טוב לקשישים טוב למדינה ואף טוב לעובדים בענף, הכולל עשרות אלפי מטפלים ומטפלות, רובם הגדול עובדים ישראליים, המתפרנסים מן התחום.

הדרך לרווחה אמיתית עבור קשישי ישראל עוד ארוכה ומפרכת. מדינת ישראל, כמדינת רווחה, השמה לנגד עיניה את הטיפול הנאות והראוי עבור כל אזרחיה, אינה יכולה להרשות לעצמה נתונים עגומים, כגון אלו שפרסם משרד הרווחה לפני ימים מספר. חובה על המדינה לשמור את חוק הסיעוד במתכונתו הנוכחית, קרי, שעות טיפול הניתנות באופן פרטני לקשישים ע"י המדינה. כל רצון לשנות את חוק הסיעוד באמצעות מתן גמלה כספית עלול למוטט את אשר נבנה בעמל רב ב-25 השנים האחרונות, בוודאי שלא לשפר את מצב הקשישים העניים במדינת ישראל.

על פי הנתונים, מספר הקשישים בישראל נמצא בעלייה מתמדת ודרמטית. המדינה מחויבת להיערך לכך כבר עכשיו על ידי פיתוח מערך שירותי הסיעוד הביתי כדי למנוע מאוכלוסיית הקשישים להפוך לאוכלוסייה הענייה בישראל, שטיפול כאבן ריחיים על צווארה של המדינה, ויפה שעה אחת קודם.

הכותב הוא יו"ר איגוד נותני שירותי הסיעוד בישראל

הצעה: מתווה לפעילות תיקון עולם

חלק א' - פתיחה וחיפה

לימוד – היכרות וחיפה אל הסוגיה החברתית/ עוול חברתי/ אירוע אקטואלי מולו אנו רוצים לפעול. + חיבור ללוח השנה חיהוי של הזדמנויות שברתימת המועדים לטובת התהליך החינוכי (חיבור של המועד לפעילות)

מומלץ לחלק זה למצוא סיפור/ שיר /סרטון/ קליפ/ פתגם/ כתבה שמתחבר לנושא אחריות אישית/ חברתית/ לסוגיה החברתית הרלוונטית כמו במערך הנ"ל לדוגמא.

חלק ב' - תכנון ומנהלה

הכנה ליציאה לפעילות- חלוקת תפקידים- חלוקה לקבוצות ולראשי קבוצות, התנסות בהעברת הפעילות תיאום ציפיות והפגת חששות של הקבוצה/ כיתה.

חלק ג' - יציאה לתיקון

ההתנסות המעשית עצמה + תפקיד הדמויות המחנכות בחלק המעשי.

חלק ד' - סיכום ותיעוד

סיכום הפעילות- תכנון מול ביצוע וסיכום התהליך הרגשי/ ערכי של התלמידים. תיעוד החוויה של התלמידים בכתב/ תמונות והנכחה של הפעילות בעלון/ לוח קיר .

תיקון הלב - פעילות למחנכת/ת

רקע ויעדים

"'חוסן' הוא תכונה של מתכות המבטאת את יכולתן לחזור חזרה לצורתן המקורית לאחר כיפוף, עיקום, פיתול או עיוותים אחרים. המושג 'חוסן אישי' מבטא את יכולתו של אדם להתגבר על מצוקה ומצבי סיכון. המונח 'חסינות', מתאר את יכולתו של בן אנוש לשרוד, להחלים, להתמיד במאבקו נגד מכשולים ואיומים שונים ואף להפיק כוח ורווחים מאתגרי החיים." (שרית ברזילאי)

תיקון הלב הוא מעגל חיים, תהליך בו האדם משתפר במשך כל ימי חייו, מממש את מוסריותו ואנושיותו. התיקון הוא מתמשך ואיננו חד פעמי ובבסיסו ההנחה שכל אדם מסוגל ורוצה לצמוח, להשתפר ולהיעשות טוב יותר. במעשה החינוכי מתקיימת הזדמנות מתמדת למשא ומתן, המושתת על דיאלוג עמוק שאינו פוסק המאפשר הזדמנויות חזרות לתיקון הלב. התלמידים, הם בעלי עולם מעמקים – עולם פנימי רחב שנמצא מתחת לפני השטח ומכתיב התנהגויות, נורמות וכדו'. בנוסף מצויים רבים מהמתבגרים במקום של שבר ותפקידנו כמחנכים, ללוות אותם במסעם המתמשך לסייע באיחוי ובתיקון.

עקרונות הליבה ב'תיקון הלב'

1. העצמת התלמיד ע"י תכניות חינוכיות, וריבוי הזדמנויות לחוויות הצלחה.
 2. יצירת שיח והזדמנות לתהליכי תיקון לאחר הפרות סדר ומצבי משבר.
 3. העצמת התלמיד ע"י תכניות תרפויטיות המחנכות לחוסן רגשי.
- תיקון הלב אליו שואף מערך זה נוגע לסעיף השלישי, פיתוח חוסן נפשי. עיקרון הליבה משיק לעקרון השני בהתמודדות עם כישלונות, הטרדות ואלימות בדרך המאפשרת תהליכי התעצמות. התיקון הוא חלק מהתיקון הרציף - תהליך שקורה לאדם לאורך כל החיים ואיננו נוגע רק לתיקון שבעקבות הפרת סדר להזדמנות להצמחה.
- התמודדות עם קשיים בהצלחה תסייע למתבגרות ולמתבגרים בתהליכי התעצמותם ותובילים לחוסן נפשי מיטבי. חשוב לזכור שהפעילות איננה תוכנית מניעה אלא שיעור לחיים במטרה להתמודד עם לבטים, למצוא את הדרך הנכונה לתלמיד/ה, להתחזק, לחשוב על עצמם ועל זולתם, לקחת אחריות.
- ❖ שדה חינוכי נוסף שניתן לקדם באמצעות הפעילות: **שמיים**.
- מהלך הפעילות שלפניכם, המבוססת על הצעתה של טל תמיר², מתמודדת עם סוגיית ההטרדה המינית.

רצינאל:

² טל תמיר - ממיסדות עמותת 'נשים לגופן' מנהלת מרכז המחקר ב"שדולת הנשים בישראל" ועורכת הספר "נשים בישראל 2006 – בין תיאוריה למציאות".

במהלך גיל ההתבגרות בני ובנות הנוער עסוקים בניסיון לגבש זהות אישית ובכלל זה זהות מינית. הם תרים את מיניותם שלהם ושל האחר/ת ומחפשים אהבה, מערכת זוגית וסקס. המאמצים לממש רצונות אלה חוברים ללחצים חברתיים ולחוסר ניסיון ואלו יכולים להתבטא בהתנהגות מינית מוחצנת ו/או מטרידה. במהלך הפעילות ננסה לסמן את הגבולות בין חיזור להטרדה, בין סקרנות מינית להטרדה, להעלות דילמות ולסייע לקבוצה בגיבוש עמדה ברורה יותר בכל הנוגע להטרדה מינית.

מטרות

1. ביטוי תחושות ומחשבות הנוגעות להתנהגויות מיניות שונות ויהיו לבטים
2. היכרות בסיסית עם החוק להטרדה מינית
3. גיבוש עקרונות מנחים להתנהגות מינית לגיטימית
4. גיבוש ערכים, עמדות והתנהגויות ודרכי חיזור לגיטימיות

מתווה הפעילות

- i. פתיחה – 5 דקות
- ii. חלוקת לקבוצות עבודה + ניתוח שירים – 15 דקות
- iii. ניתוח שיר דרך החוק להטרדה מינית – 25 דקות
- iv. הסבר על התיאוריה של קולברג - 15 דקות
- v. הטמעה דרך "הזכות לחיים, לביטחון ולשלמות הגוף" - 15 דקות
- vi. סיכום – 10 דקות

עזרים

- נספח א' - 3 שירים (א.1' אל תעברי לבד; א.2' אהבת פועלי בניין; א.3' מענטזת) כל אחד מצולם לשליש מהכיתה.
- נספח ב' - השיר "כשאת אומרת לא למה את מתכוונת" כמספר המשתתפים/ות.
- נספח ג' - החוק להטרדה מינית - מצולם כמספר המשתתפים/ות.
- נספח ד' - הזכות לחיים, לביטחון ולשלמות הגוף - מצולם כמספר המשתתפים/ות.
- עטים + דפים.
- מחשב + רמקול עם השירים.

חלק א', פתיחה – 5 דקות

הפעילות היום עוסקת בתופעת ההטרדה המינית. מטרתו לסייע לכם/ן בחיים היומיומיים שלכם חזקת למה? משום שתופעת ההטרדה המינית בחברה בכלל ובקרב בני הנוער נפוצה הרבה יותר ממה שנהוג לחשוב. מחקרים מגלים שכ-30% מבני הנוער בארץ, ובהם רוב לנערות, היו חשופים לפחות להתנהגות אחת של הטרדה מינית בחודש האחרון. מטרתנו בפעילות זו היא לסייע לכולנו לזהות מהי הטרדה מינית ולחשוב על דרכים להפחית התנהגויות שיש בהם השפלה, אי נוחות ופגיעה בזולת.

הפעילות תעסוק גם בחומר משיעור אזרחות, הזכות לחיים, לבטחון ולשלמות הגוף. זכות זו היא חלק מזכויות האדם (כח החש"ק – כבוד, חיים, הליך הגון, חירויות, שוויון וקניין). אשמח אם תחשבו במהלך הפעילות על הקשר בין החוק לזכות, לקראת סוף הפעילות ננסה להבין זאת ביחד.

חלק ב' – חלוקה לקבוצות עבודה – 15 דקות

מהלך:

- חלוקת הכיתה ל-4 קבוצות. כל קבוצה מקבלת שיר (4 שירים מנספח א') אליו מצורפות שאלות מנחות.
- לנערות - אם היית הדמות הנשית בשיר, האם היית מרגישה מוחמאת, מוטרדת או תחושה אחרת?
 - לנערים - אם אחותך/אימך היתה הדמות הנשית בשיר, האם היית מרגיש שזו מחמאה, הטרדה, עלבון, או רגש אחר?
 - אם הייתם הדמות הנשית בשיר, איך הייתם מרגישים?
 - לכל הקבוצה: תארו את היחסים שבין גברים לנשים בשיר. איזה תכונות מיוחסות לגברים ואיזה תכונות מיוחסות לנשים?
- בכל קבוצה ימונה אחראי/ת שיקראו את השיר, ירכזו את התשובות ויקראו אותן בפני הכיתה כולה. יש לאפשר רק 5-7 דקות לעבודה בקבוצה, פתיחה למליאה (אפשרות להשמעת כל שיר בתורו ברמקול לפני הדיון) והקראת התשובות של כל קבוצה. אפשרות לשאלה/הערה מכל קבוצה.

דגשים: האם זו מחמאה, מתי זה יהפוך להטרדה?

יחסי המינים- הצגה דיכוטומית של נשים למול גברים, כגון: פסיביות/אקטיביות.

חלק ג' - ניתוח שיר דרך החוק להטרדה מינית – 20 דקות

מהלך:

חלוקת עותק של השיר "כשאת אומרת לא למה את מתכוונת" (נספח ב') – לכל הכיתה. 2 דקות לקריאה ועל התלמידים להצביע בהתאם לתפיסתם/ן: האם השיר הוא בגדר הטרדה מינית או לא? המחנכת/כותבת את התוצאות על הלוח. חלוקת עותק של החוק להטרדה מינית לכולם/ן (נספח ג').

פותרים בהסבר כללי על החוק להטרדה מינית. החוק בוחן התנהגות בעלת אופי מיני של אדם שכוונתה לפגוע באחר, או לכל הפחות לא להתייחס אליו כאדם בעל רצונות. בהתאם לזמן שלרשות המחנכת/ת. אפשר לכתוב תחילה רק את ההגדרה הכללית של החוק, בלי חמשת הסעיפים. ולחשוף בכל פעם סעיף אחר. אפשר גם לחלק מראש לכולם את החוק. בהיבט המשפטי המחוקק הגדיר באופן חד משמעי הטרדה מינית כאחת מחמשת הפעולות הבאות: א. "סחיטה באיומים לביצוע מעשה בעל אופי מיני". לדוגמא: מורה מאיים לפגוע בציון של תלמידה אם תסרב לקיים איתו יחסי מין או קשר אינטימי.

ב. "ביצוע מעשים מגונים". לדוגמא: תלמיד נוגע בעצמו לשם גירוי מיני, חושף את עצמו לפני תלמידה או נוגע בה ללא הסכמתה.

ג. "הצעות חחרות בעלות אופי מיני המופנות לאדם אשר הראה למטריד כי אינו מעוניין בהצעות האמורות". לדוגמא, תלמיד מזמין שוב ושוב תלמידה לארוחה אינטימית במסעדה/לסרט למרות שביטאה את אי הסכמתה.

ד. "התייחסויות חחרות המופנות לאדם המתמקדות במיניותו, כאשר אותו אדם הראה למטריד כי אינו מעוניין בהתייחסויות אלו". לדוגמא: עובד או ממונה מחווה את דעתו בכל בוקר על גודל החזה של עובדת למרות שהיא ביטאה את אי נוחותה מכך.

ה. "התייחסות מבזה או משפילה המופנית לאדם ביחס למינו או למיניותו, לרבות נטייתו המינית". לדוגמא: כינוי של עובד "הומו" או לסבית.

דגשים לדיון ביניים - שימו לב שהטרדה מינית יכולה להתבטא בצורה ורבלית או בצורה פיזית והיא כוללת: נעיצות מבטים, הערות הנוגעות לגוף, התחככות, מגע פיזי, לחץ לקיום יחסי מין/מגע המלווה באיומים, שריקות, דיון על היכולות המיניות של האדם, התחככות "בטעות" ושלא בטעות באזורים אינטימיים של האדם, נגיעות וחיבוקים לא רצויים, נגיעות מיניות חטופות (תפיסה פתאומית בחזה, ליטוף של הישבן), גרפיטי וכיתוב סקסיסטי ומשפיל, דרישות: "היי, מותק, תני חיך", בדיחות גסות, תמונות פורנוגרפיות בסביבת העבודה/לימודים, שריקות, מציצות, מצמוץ שפתיים, חיקוי חיות מסוימות ועוד.

עבודה במליאה.

שאלות לדיון בעקבות קריאת החוק והשיר

חדשנותו של החוק בכך שהוא החוק הישראלי הראשון שחוקקו נשים ומתוך נקודת מבט נשית המשקפת חוויות חיים של נשים. החוק נועד לשנות מציאות חברתית שבה הנורמות הקיימות מתבססות על חוסר שיווין בין המינים ועל נחיתות האישה ולכן הטרדה מינית הוגדרה בחוק התנהגות בלתי חוקית המהווה פגיעה בכבוד האדם, בחירותו, בפרטיותו ובשיווין בין המינים.

1. הסתכלו על השיר, האם יש כאן הטרדה מינית על פי החוק?

2. על פי החוק - מיהו המטריד ומיהו המוטריד? (המטריד והמוטריד כאחד - יכולים להיות גבר או אישה. החוק נוקט לשון "אדם").

על פי השיר - מיהו המטריד ומיהו המוטריד?

3. על פי החוק - האם ואיך אפשר להבדיל בין חזור להטרדה מינית?

על פי השיר - אפשר להבדיל בין חזור להטרדה מינית?

4. מדוע החוק מדגיש שבמצבים של תלות וביחסי מרות לא נדרשת הבעה מפורשת של התנגדות?

5. מטרת החוק היא "להגן על כבודו של אדם, על חירותו ועל פרטיותו וכדי לקדם שוויון בין המינים" - כיצד התנהגות של הטרדה מינית פוגעת בערכים אלו?

הסבירו תוך התייחסות לשיר.

(הטרדה מינית פוגעת בכבוד האדם. היא משפילה ומבזה את אנושיותו בשל התייחסות אל האדם כאל אובייקט מיני לשימוש של המטריד. היא פוגעת בזכותו להגדרה עצמית, פולשת לפרטיותו, פוגעת בחירותו ומפלה אותו לרעה לעומת אנשים אחרים. הטרדה מינית כלפי נשים גורמת להשפלתן ומקשה עליהן להשתלב בחברות שוות בעולם העבודה וביתר תחומי החיים, ובכך היא פוגעת בשוויון).

מספרים לתלמידים:

בשיר שנכתב בשנות ה-60 מתאר הפזמונאי דן אלמגור בחיך ובקלילות דעת את מאמציו של מחזר צעיר להבין ולזהות למה מתכוונת הנערה כשהיא אומרת "לא":

...כי את אומרת 'לא' כל כך בחן,

שהוא נשמע לי עוד יותר מזמין מ"כן".

כעבור שלושים שנה, במהלך משפט האונס בשומרת דחה השופט חשין מכל וכל את המסר שבמילות השיר ואמר בפסק הדין: "לא – הוא לעולם לא ואין לא שהוא כן".

בעקבות ביקורת זאת כתב הפזמונאי בית נוסף:

כשהיא אומרת "לא" לזה היא מתכוונת,

לזה היא מתכוונת כשהיא אומרת "לא".

לכן ה"לא" שלה סופי, מוחלט,

רק היא קובעת, לא שום בית משפט.

אז תהיה לי תרנגול

ואל תהיה חכם גדול.

היא לא רומזת "כן", או "אולי" או "בוא",

כשהיא אומרת "לא", היא מתכוונת "לא"!

1. איזה שינוי בנורמות החברתיות המקובלות מסתמן בבית הנוסף?
2. מה הדבר המרכזי שעולה מתוך הבית האחרון בשיר? (למחנכת: כשיש ספק-אין ספק).

המחנכת/ת יבקשו מהתלמידים/ות להצביע עכשיו שוב, האם השיר (ללא הבית האחרון) נופל בהגדרות של החוק למניעת הטרדה מינית? משווה בין המספרים.

דגשים

1. מסר ישיר לנערים: "לא" היא אמירה חד משמעית שלא משמעת לשני פנים.
2. מסר ישיר לנערים: אם לא נאמר "כן" מפורש כדאי לברר האם הבחורה פוחדת לומר לא, מתביישת וכו'.
3. מסר ישיר לנערות/ים: לאיש אין זכות לעשות או לומר לי דבר שאני לא חפצה בו או מרגישה לא נוח איתו. ההחלטה על מה מתאים ונכון עבורן היא שלהן בלבד!
4. מסר ישיר לנערות/ים: תסמכו על התחושות שלכם/ן; ברוב המקרים אתם לא מדמיינים אם לא נעים לכם סימן שזה לא אמור לקרות!
5. מסר עקיף: חשוב להשאיר ערוצי תקשורת פתוחים עם הנערות/ים בהקשר זה ובהקשרים אחרים הקשורים לגוף, בריאות ומיניות. הפעילות מהווה זמן מתאים להזמין אותם לפנות אליכם.

דגשים תוכניים

1. הטרדה מינית מתרחשת במקרים שאין בהם הסכמה חופשית.
2. אי הסכמה, בפרט אצל נערות ונשים איננה תמיד מבוטאת בדרכים תוקפניות ואלימות, הן מתקשות לבטא את הלא ולכן התפקיד של הבנים הוא תמיד לשאול (מרבית הנשים גם טוענות שזה חשוב להן, מעורר אמון וסקסי).
3. במקרה של יחסי כח, אין צורך להוכיח בכלל התנגדות.

4. בכל שאלה ניתן לפנות לקווי הסיוע לנפגעות ונפגעי תקיפה מינית: 1202 – קו נשים; 1203 – קו גברים. ניתן גם להציע להם לכתוב חוויות שלהם באתר "הכצעקתה".

חלק ד': הסבר על התיאוריה של קולברג - 15 דקות

מחקריו של הפסיכולוג קולברג 1975 על התפתחות השפיטה המוסרית מראים תהליך המצביע על קיומם של שישה שלבים התפתחותיים שהם אוניברסאליים. שלבים אלו חולקו ע"י קולברג לשלוש רמות: חוק, נורמה וערך – רמות אותם ניתן לבדוק על פי הנושא של הטרדה מינית. נסתכל על המהלך שעשינו:

יש את הרמה הנמוכה ביותר, החוק. שאלה לתלמידים: למה הגדרנו אותה כנמוכה? זו רמה של פחד מעונש, הבחירה לנהוג או לא לנהוג על פי דרך מסוימת היא חיצונית לאדם. ההחלטה של האדם היא רק בהתאם הסנקציה הפלילית, החשש משוטרים, שופטים, מעונש ממאסר או מקנס ומגינוני חברתי.

דגש למחנכת-ת-אם לא הצלחנו להעביר את המסר המוסרי והערכי, הכרת החוק תשמש מסננת להתנהגות ותגרום לנערים לפעול באופן כזה או אחר, רק בהתאם לשאלה: האם יתפסו כשיעברו על החוק? אם יחששו להתפס לא יטרידו מינית (אך יחששו מתוסכלים מכך שמגבילים אותם); אם לא יחששו להתפס – אולי כן יטרידו מינית.

הרמה השנייה, רמת הנורמות החברתיות – רמה בינונית. שאלה לתלמידים: מה נוסף בה? יש בה מודעות לפתגם 'מה ששנא עליך אל תעשה לחברך'. ובשפת הרחוב: כך נעים שידברו לאימא? לאחותך? אלייך? מה היה קורה אם כולם היו מתנהגים כך? כמו שראינו קודם. הנורמות משתנות. פעם גם לא היה כלל הביטוי "הטרדה מינית". היום יש מושג, יש שם לתופעה ובנוסף יש גם חוק שמבטח את חשיבות מיגור התופעה.

הרמה שלישית – זו הרמה הגבוהה ביותר והיא הרמה הערכית. שאלה לתלמידים: איזה סוג של שאלות אדם ישאל את עצמו ברמה הזו?

איזה סוג של בן אדם אתה ואיזה אדם אתה רוצה להיות? אדם יחליט לפעול בצורה מסוימת בהתאם לערכים שבחר וגיבש. איזה בן אדם אתה בוחר להיות? ברמה הזו יש מודעות לכבוד האדם, התייחסות לאחר מתוך כבוד והבנה שהוא אדם שלם שיש לכבדו.

חלק ה': הזכות לחיים, לבטחון ולשלמות הגוף - 15 דקות

ההנחה היא שפעילות ראשונית על הנושא כבר נעשה, והיתה בו התייחסות לזכות לחיים דרך דוגמא קלאסית כגון "הפצצה המתקתקת" או סוגיית המתת החסד.

מהלך:

המחנכת/מבקשים מהתלמידים לקרוא את הנספח המסביר מהי הזכות לחיים לבטחון ולשלמות הגוף (נספח ד'). שאלה לתלמידים: למה אנחנו מתייחסים בפעילות הזו לזכות זו? מה הקשר? הזכות לחיים ובטחון נובעת מהראיה הדמוקרטית לפיה החיים הם ערך עליון, ועל כן נטילת חיי אדם, או פגיעה בגופו או בנפשו בכוונה תחילה, היא המעשה הבלתי מוסרי ביותר בחברה אנושית.

הזכות לשלמות הגוף והאיסור על פגיעה בגופו של אדם נובעת גם מכבוד האדם ומאיסור השפלתו. כלומר, זכות זו אינה רק הזכות לאי פגיעה בחיים עצמם, אלא היא כוללת גם את זכותו של אדם שלא לחיות בפחד מפני פגיעה והשפלה. את זכותו של האדם לחיות בבטחון במרחב הציבורי. לרוב נוטים לחשוב על בטחון במובן של סכנת חיים מפגיעת אויב, מכונית אך גם תחושת הבטחון היכולת של כל נער/ה להרגיש בטחון בבית הספר וברחוב היא חשובה ביותר.

להרחבה נוספת באשר לתחושת הבטחון, ניתן לתת לתלמידים/ות אחת מהשתיים:

1. לצפות בסרטון על הטרדה מינית ברחוב של לייסי גרין, מתורגם לעברית.
https://www.youtube.com/watch?v=ubSYooglv9Y&index=5&list=PLc4KoOHE7klnmKwAs9_ZXKoV7OusWQjS5
2. לקרוא את מילות השיר של נעמי שמר "ולס להגנת הצומח" שנכתב בשנות השישים המספר למעשה על ההטרדות המיניות בצבא (בתקופה שפני שחוקק החוק).

סיכום - 10 דקות

הטרדה מינית היא תופעה חברתית הקיימת עוד בתנ"ך, רק שלא הוגדרה בשם. כך יוסף הוטרד על ידי אשת מעסיקו פוטיפר, היא התמידה בהטרדותיה ומשנאשה "ותתפשהו בבגדיו להפשיטו" (בראשית ל"ט פסוק יב'). עם העלאת המודעות בנושא היה צורך לתחום את התופעה, נצטברו הגדרות רבות למונח הטרדה מינית ללא הסכמה מדעית או חברתית על הגדרה מייצגת. עמימות רבה מאפיינת את התחום והשאלה אם כן הייתה הטרדה במקרה כלשהו או לא נתונה יותר לפרשנות סובייקטיבית מאשר לפרשנות אובייקטיבית.

הסכמה היא קשר ומגע מיני בין שניים מחייב הסכמה המבוססת על יחסים שוויוניים, כבוד הדדי, הבנת הפעולה והשלכותיה, התאמת הפעולה לגיל, לשלב ההתפתחותי ולחוק, רצון חופשי לביצוע הפעולה, יכולת לבטא הסכמה או התנגדות ויכולת להפסיק את הפעולה בכל זמן על-פי בחירת הפרט.

במחקר של קפלן (2004) רואיינו מעל 200 נשים אקדמיות על יד סטודנטים לתואר שני במנהל עסקים, התוצאות הראו שחלק מהנשים סברו שקריאות ברחוב כגון: "בוקר טוב, בובה" אינן הטרדה מינית וחלקן סיפרו שהן נהנות מתשומת הלב והמחמאה. השאר התייחסו להערות כהטרדה משפילה ומביכה.

נושא הטרדה המינית נושא מורכב כיוון שהנורמות עדיין בהתהוות. נהוג לומר כי 100 אחוז מהנשים עוברות או יעברו הטרדה מינית בצורה כלשהי שבמהלך חייהן, נקווה שבעתיד זה לא יהיה ככה – אתם כנערים ונערות חלק מהשינוי! שימו לב כיצד אתם מאזנים ושומרים מצד אחד על החופש שלכם, ומצד שני לא פוגעים בגבולות, אל תתפתו ללכת למקומות שאחריתם פגיעה באחרים ובעצמכם. הציפיות שלנו מכם/ן הם שתפעילו שיקול דעת חכרו ברקע הן את הרמה החוקית, הן את הרמה הנורמטיבית (גם כנער לא היית רוצה שינהגו ככה כלפי משפחתך) והן ברמה הערכית – שמרו על החופש שלכם לעשות בחירה שנאמנה לעצמכם ולצד השני.

נספחים

נספח א'

נספח א.1 "אל תעברי לבד ילדה ברחוב"

שלישיית גשר הירקון

מילים ולחן: לא ידוע
תרגום: חיים חפר

אל תעברי לבד ילדה ברחוב
בשיער גולש
אל תעברי לבד ילדה ברחוב
זה משחק באש

כל הגברים כולם יביטו בך
במבט עורג
כל הגברים כולם יביטו בך
במבט הורג.

הקשיבי
מה יהיה אם אחד פתאום ישבור
את לבך הרך
אל מיטתו לעד אותך יקשור
למה, למה לך

אל תעברי לבד ילדה ברחוב
בשיער גולש
אל תעברי לבד ילדה ברחוב
זה משחק באש
כל הגברים כולם יביטו בך
במבט אבוד
כל הגברים כולם יביטו בך
כל אחד לחוד

כל הגברים כולם יביטו בך
במבט רעב
כל הגברים כולם יביטו בך
בעיני זאב.

שאלות לדיון קבוצתי

- לנערות – אם היית הדמות הנשית בשיר, האם היית מרגישה מוחמאת, מוטרדת או תחושה אחרת.
- לנערים - אם אחותך/אימך היתה הדמות הנשית בשיר, האם היית מרגיש שזו מחמאה, הטרדה, עלבון, או רגש אחר?

- לכל הקבוצה: תארו את היחסים שבין גברים לנשים בשיר. איזה תכונות מיוחסות לגברים ואיזה תכונות מיוחסות לנשים?

נספח 2.א. המענטזת

ג'קי מקייטן

מילים: שלמה כישור

לחן: ג'קי מקייטן

אני עובר ברחוב, הולך ישר בשקט
במדרכה ממול עוברת חתיכה
את שני הישבנים שלה היא מנדנדת
חציתי את הכביש וכך אמרתי לה

מספיק עם זה ודי, איתי זה לא כדאי
קיבלתי כבר ממך לחץ דם גבוה
שיגעת אותי כל כך עם העינטח שלך
איני יכול יותר בכ שלא לנגוע

היום עוד לא התחיל אך את כבר מתענטזת
ובגללך הלב מתחיל לדפוק חזק
גם חולצתך שקופה והשמלה נועזת
אני יכול לומר לך שאני נדלק

מספיק עם זה ודי ...

חייכה אלי ואז אמרה היא לי בנחת
חבוב, אתה יכול לקפוץ לי עד מחר
אני אוהבת לנדנד כך התחת
ואם אינך יכול לראות אז אין דבר

מספיק עם זה ודי...

שאלות לדיון קבוצתי

- לנערות – אם היית הדמות הנשית בשיר, האם היית מרגישה מוחמאת, מוטרדת או תחושה אחרת.
- לנערים - אם אחותך/אימך היתה הדמות הנשית בשיר, האם היית מרגיש שזו מחמאה, הטרדה, עלבון, או רגש אחר?
- לכל הקבוצה: תארו את היחסים שבין גברים לנשים בשיר. איזה תכונות מיוחסות לגברים ואיזה תכונות מיוחסות לנשים?

נספח א.3 אהבת פועלי בנין

אריק איינשטיין

מילים ולחן: נעמי שמר

יום כשאת עוברת כאן בתשע
אנו לך שורקים מן הסולם
ותאמיני לנו - זהו פשע
שאת לא עוצרת מעולם
כשאת לובשת את השמלה האדומה
אז בבנין לפתע צומחת עוד קומה
ולו ידעו הפיגומים לשיר
כי אז שמעו אותם בכל העיר.

את אולי קטנה
אבל כתפנו איתנה,
וכל חיוך שלך אצלנו חג
יש לך פה עניין עם פועלי בנין
שאוהבים אותך עד ראש הגג.

את משגעת פה את כל הנוער
את יפה בכל התסרוקות
כשאת עוברת בעקב גבוה
את שווה סימפוניה של שריקות
כשמביטים למטה מגובה המנוף
זו את שמקשטת בשבילנו את הנוף
אמרי מלה ונטפס איש איש
מן הקומה העשירית לכביש

אם גם היום תפני אלינו עורף
אנו נדבר עם הקבלן
ונשבע לו שעד סוף החורף
לא נוכל לגמור את הבניין
אך אם תעיפי הנה מבט אחד קצר
מיד תראי שאנו גומרים אותו מחר
ומן הגג הבנאים שלך
בלב אוהב ישליכו פרח לך.

שאלות לדיון קבוצתי

- לנערות – אם היית הדמות הנשית בשיר, האם היית מרגישה מוחמאת, מוטרדת או תחושה אחרת.
- לנערים - אם אחותך/אימך היתה הדמות הנשית בשיר, האם היית מרגיש שזו מחמאה, הטרדה, עלבון, או רגש אחר?
- לכל הקבוצה: תארו את היחסים שבין גברים לנשים בשיר. איזה תכונות מיוחסות לגברים ואיזה תכונות מיוחסות לנשים?

נספח ב'

"כשאת אומרת לא"

התרנגולים

מילים: דן אלמגור

לחן: ששה ארגוב

כשאת אומרת "לא", למה
כְּשֶׁאַתְּ אוֹמְרֶת "לא", לְמָה אֶתְּ מִתְכוּוֹנֶת?
למה את מתכוונת, כשאת אומרת "לא"?
האם ה-"לא" הוא "לא" - ובאמת
אולי הוא רק "אולי, אך לא כעת",
או שה-"לא" הוא רק "עוד לא"
או אולי הוא "או", אולי הוא "בוא"
כי את אומרת "לא" כל-כך בחן
שהוא נשמע לי עוד יותר מזמין מ"כן".

כשאת אומרת "לא", אני כבר לא יודע
מבולבל ומשתגע כשאת אומרת "לא"
כי אם אמר: "היא לא רוצה ממך"
אולי מחר תכריזי: "הוא חלש?"
"זה גבר זה? זה סתם קטין -
שומע לא - ומאמין".
ואם אלך אולי תאמרי: "חבל"
אם אשאר אולי תגידי: "מנובל".

כשהיא אומרת "לא" למה היא מתכוונת?
למה היא מתכוונת, כשהיא אומרת "לא"?
האם זה "לא כזה מוחלט"

או שה"לא" הוא רק זמני בלבד,
אולי הוא "טוב, אך לא עכשיו"
אולי זהו בעצם "נו"
אך אם היו אומרים רק "לא" ו"כן"
אז מה בכלל היה נשאר פה מעניין . . .

כשאת אומרת "לא" למה את מתכוונת?
למה את מתחננת, כשאת אומרת "לא"?
כי אם אינך רוצה בכלל בכלל
הגידי: "די" או "עוף מפה"!
כי את אומרת "לא" כל-כך בחן
שהוא נשמע לי עוד יותר מזמין מ"כן".

נספח ג' - חוק איסור הטרדה מינית 1998

"חוק זה מטרתו לאסור הטרדה מינית כדי להגן על כבודו של אדם, על חירותו ועל פרטיותו, וכדי לקדם שוויון בין המינים."

על פי החוק, הטרדה מינית הינה כל אחת מחמש צורות ההתנהגות האסורות כדלקמן:

- סחיטה באיומים לביצוע מעשה בעל אופי מיני.
- מעשה מגונה.
- התייחסויות חוזרות המופנות לאדם, המתמקדות במיניותו, כאשר האדם שאליו מופנית ההתייחסות הראה למטריד שאינו מעוניין בהתייחסויות.
- הצעות חוזרות בעלות אופי מיני המופנות לאדם אשר הראה למטריד כי אינו מעוניין בהצעתו.
- התייחסות מבזה או משפילה המופנית לאדם ביחס למינו או למיניותו, לרבות נטייתו המינית של אדם – במקרה זה גם תקרית חד פעמית תהווה הטרדה מינית.
- במקרים של יחסי תלות או מרות, כמו: יחסי מטפל מטופל, קטינים, יחסי עובד – מעביד, מורה לתלמידים – אין צורך שהמוטרד יביע באופן ברור אי נחת או יביע התנגדות למעשים.

נספח ד': הגדרת הזכות לחיים, לבטחון ולשלמות הגוף

כל אדם זכאי להגנה על חייו מפני כל פגיעה בגופו או בחייו. כל פגיעה בגופו של אדם אסורה ומהווה עבירה פלילית חמורה. חובת המדינה להגן על חייהם וביטחונם האישי של כל בני האדם החיים במדינה, וזאת מתוך ראייה דמוקרטית שהחיים הם ערך עליון. זכות זו כוללת גם איום מבפנים וגם איום מבחוץ וחובת המדינה לעצור זאת. המדינה עושה זאת באמצעות החקיקה ומוסדות בטחון כגון: צבא ומשטרה מחוץ לגבולות המדינה ובתוכה. כל פגיעה בגופו של אדם אסורה ומהווה עברה פלילית הכפופה לעונשים חמורים. חובת המדינה להגן על חייהם וביטחונם האישי של כל בני האדם החיים במדינה.

זוהי זכות ראשונית ובסיסית שבלעדיה אף זכות לא מתקיימת, משמעותה ניהול חיים ללא פחד או חשש מפני פגיעות בגופו או בחייו. בפועל היא זכות מתנגשת לא אחת עם זכויות אחרות כמו במקרים של חקירות שב"כ, ממשל צבאי, המתת חסד ועוד.

מפה אינטראקטיבית של כל שש הזכויות המרכזיות של זכויות האדם, הנקראות לצורך הקיצור: כח החש"ק.

<http://citizenship.cet.ac.il/ShowItem.aspx?ItemID=2a8fc475-58e6-4b87-a069-7f0521e175d7&lang=HEB>

הזמן וההזדמנות לעוגנים בעבר

הצעה לקראת פורים: חיזוק עוגנים בעבר האישי

מטרה:

לייצר עבור החניכים הזדמנויות להכיר את עברם האישי-משפחתי לבחור את נקודות הכוח להתחבר ולחבר את הנקודות לנרטיב על מנת לספר את סיפורם האישי ממקום מועצם.

מהלך הפעילות:

הכנה:

1. כחודש לפני פורים, המחנך יבקש מכל חניך להעביר אליו תמונה אישית עם תחפושת מהילדות. נדרשת רגישות, הקשבה וחשיבה יצירתית לגבי תלמידים שאין להם תמונה כזו. (ראו בנספח: סיפור הקאובוי)
2. כל חניך ירשום על דף: בן כמה הוא היה בתמונה, למה הוא התחפש ומה הוא זוכר מהפורים של אותה שנה.

3. המחנך יאסוף את התמונות עם ההסברים. חשוב שהמחנך יביא גם תמונה שלו!

ההזדמנויות: מבחינת המחנך ישנה הזדמנות להכרות אישית עם העבר של החניך.

ההכנה מראש מאפשרת גם לעבוד עם חניכים על היכולת לספר חוויות עבר באופן מעצים.

הפעלה בשטח:

- ❖ התמונות שהחניכים הביאו יוצגו בתערוכה באופן אנונימי (ניתן למספר את התמונות).
- ❖ החניכים יעברו בין התמונות וכל חניך ינחש וירשום לעצמו מי החניך מאחורי כל תחפושת.
- ❖ המחנך יציג כל תמונה, ויזמין את בעל התמונה לחשוף - מי הוא באמת.
- ❖ כל חניך ישתף את הקבוצה בפרט אחד שזכור לו מהתחפושת שבתמונה (מה הגיל שלי בתמונה? איפה התמונה צולמה? ממה התחפושת עשויה? מי הכין/קנה/העביר לי את התחפושת? למה בחרתי בתחפושת הזו? חוויה מפורים של אותה שנה וכו')

סיכום:

1. בקבוצות שהאווירה מאפשרת זאת החניכים יסתובבו שוב בין התמונות. כל חניך יבחר תמונה של חניך אחר ויספר משהו חדש שלמד עליו בזכות הפעילות.
2. תמונות התלמידים יוצגו בתערוכה יחד עם ההסבר שכל תלמיד הכין מראש.

נספח – ספור הקאובוי

חומר למחשבה, השראה והעשרה למחנך:

הקאובוי/ חיים סבתו

חורף תשי"ט קר וסוער היה. אינני יודע אם באמת היה אותו חורף כל-כך קר, אולי רק לי. ילד קטן הייתי, תלמיד כיתה ב' בתלמוד-תורה בית-וגן. כמה חודשים קודם לכן עלינו ממצרים לשיכון עולים בבית-מזמיל, ליד המעברה של האזבסטונים. לא היינו מורגלים לקור הירושלמי. יום הייתי משכים וממתין בתחנה שליד הקיוסק של קדוש לאוטובוס מספר 18.

בחיקי היתה שקית-בד ובה משנה, ספר חשבון וכמה חצאי מחברות. והאוטובוס, או הגיע או לא הגיע. אם הגיע היה עמוס ודחוק, או עצר או לא עצר. התחנה היתה מלאה. פועלים קשי יום עמדו בפנים יגעות, מבוססים בשלוליות בתחנה המוצפת, מתחננים לנהג בתנועות ידיים ובצעקות שיעצור כדי שלא יאחרו לעבודה. סוף-סוף זכו לכמה ימי עבודה בקרן הקיימת. מייערים את הר הרצל. הנוסעים שבאוטובוס היו עומדים צפופים, נתלים ברצועות-עור שהשתלשלו מן הגג, מתנודדים מצד אל צד. והנהג היה מניף את ידיו כמי שמשתתף בצערם של העומדים בתחנה וצועק: מלא, מלא. אם רק פתח דלת להוריד נוסע, מייד נדחפו הכול לפתחו כגוש אחד. כמה בני מזל וכמה בעלי אגרופים הצליחו תוך ריב ודברים להידחק בין הדלת והנהג, אוחזים בכוח כל מה שאפשר להיאחז בו כדי שלא ליפול.

כך היתה הנסיעה כל בוקר. ואני, הכול היה חדש לי. הייתי מתבונן סביבי, כמו נהנה לבלוע כל תמונה. פעמים הייתי מתעלם ממה שלפני ומסתכל בנחליאלי שעומד על ענף רטוב של אילן. לאחר נסיעה מייגעת הייתי יורד בתחנה ליד עץ החרוב הזקן שבכוכר הרצל וצועד במעלה רחוב הפסגה בבית-וגן, דרך מפעל השיש ומרתפי התעשייה הצבאית, עד לבית-הספר תלמוד-תורה. אותם ימים היה הר הרצל קרח, לא עץ ולא בית. בחורף היו רוחות קרות מנשבות ממערב מכיוון עין-כרם, וגשם זלעפות הצליף על פני בכוח כל הזמן. הייתי מתכרבל בעצמי כדי להתחמם. ידי שהחזיקו שקית-בד עם ספרים ומחברות היו חשופות, ופרקי אצבעותי האדימו מן הקור והגשם.

כך יום ביום בחורף ההוא. לפעמים היה רואה אותי הרב לויכטר, המנהל של התלמוד-תורה, היה עוטף באהבה את צווארי במגבת-מטבח שהילדים ניגבו בה את הידיים בהפסקת עשר, והיה אומר, אם לא מעיל, שיהיה לך לפחות צעיף בגשם הזה. אמא סרגה אז במרץ צעיפים לכולנו. תורי עדיין לא הגיע.

הרב לויכטר אהוב היה עלינו מכל המורים. קומתו גבוהה, זקנו עשוי בקפידה, קולו צלול, עיניו טובות ולבו מלא אהבה לילדים. מפעם לפעם ביום נאה של חורף היה סוגר את הספרים ואומר לנו: ילדים, היום נלמד בעמק, ולוקח את כולנו לטייל בעמק שמתחת לשכונת בית-וגן. לימים בנו שם את בית-החולים שערי צדק. אותם ימים היה העמק מלא פרגים ורקפות. לא פעם הושיב אותנו הרב במעגל על העשב הלח מטללי השחר, והיה מלמד אותנו כמה תרגילי התעמלות, מדריך אותנו לשאוף אוויר מלוא הריאות, ומספר סיפור.

התבוננתי בו והיה נדמה לי שחוט של עצב נסוך על עיניו השוחקות. רק אחרי שנתיים הבנתי מה הרגשתי. בכיתה ד' אסף אותנו ואמר: היום לא לומדים מן הספרים. הדליק את הרדיו הגדול שהביא לכיתה והאזין. ברדיו שידרו באותם ימים את משפט אייכמן. בסופו של אותו יום אמר, כאילו בדרך אגב: ילד הייתי אז, עברתי את הגיהינום וחזרתי לעיירה. הילד היחיד שחזר.

ראש חודש אדר של שנת תשי"ט, ואני בכיתה ב', הגעתי כדרכי לבית-הספר, והופתעתי מן האווירה החגיגית בכיתה. על הקיר היתה תלויה כרזה גדולה, ארבעה דגים גדולים בארבע זוויותיה, בקבוק יין עקום שהפקק שלו פתוח למחצה, ובכתב סת"ם מקושט כתוב: מְשַׁנְכֵּס אֶדְר מְרַבֵּן בְּשִׁמְחָה. כל הילדים שמחים, מכים על השולחנות בחדווה ושרים.

הרב לויכטר הודיע שלקראת פורים יבואו כל התלמידים מחופשים. לא הבנתי מה פירוש להתחפש. הסתכלתי סביבי וראיתי שכולם נרגשים ומחייכים ולא הבנתי למה. אותם ימים לא נהגתי לשאול כל מלה שלא הבנתי. מה שלא הבנתי השלמתי מדמיוני, כשאני מנסה להשוות מלה לא-מוכרת למלה אחרת שהכרתי מן התפילה או מן השפה הערבית, או למה שלבי אמר לי.

לאחר כמה ימים כבר הבנתי מעצמי. השכונה התמלאה קולות נפץ של קפצונים, והכול דיברו על פורים ועל תחפושות. קדוש קשר חבל מחוץ לקיוסק ותלה עליו כובעים צבעוניים ואקדחים.

ולמה מתחפשים? בבית-מזמיל היו כל הילדים או קאובוי או אינדיאני, וכל הבנות או אסתר המלכה או מלכת הלילה. מדוע אסתר הבנתי, ידעתי כמובן את סיפור המגילה. אבל למה להתחפש בפורים לקאובוי או לאינדיאני, ומה זה בכלל קאובוי? אולי הוא מן האחדרפנים שבמגילה? בדמיוני גילגלתי את המלה העברית קאובוי וניסיתי לחשוב מאין באה. מובן שלא העזתי לשאול. מי לא יודע מה זה קאובוי. ואיך נראה קאובוי? רחובות בית-מזמיל הסבירו. כובע שחור רחב-שוליים, סרטים צבעוניים בצידו המכנסיים, חגורת-עור רחבה, וכמובן – העיקר, אקדח. בצד המכנסיים נרתיק ובו האקדח. קאובוי, שלוף. כך נשמע מכל עבר. מה זה "שלוף" ומה זה שייך לפורים? כדרכי, ניסיתי להבין מעצמי. חשבתי, איך יודעים הילדים בבית-מזמיל את כל זה.

אותם ימים היה אבא חוזר בערב מן העבודה בשעה מאוחרת, לאחר כמה שעות נוספות שהצליח להשיג, ומייד היה רץ לתפילה. בבוקר אף פעם לא ראיתי אותו. חיכיתי לערב שבת. לפני כניסת השבת ארבתי לאבא ותפסתי אותו ברגע פנוי. אבא, אמרתי, המנהל לויכטר אמר שכולם צריכים לבוא בעוד שבועיים לתלמוד-תורה מחופשים. הביט בי אבא ואמר, בוודאי, אם המנהל אמר, צריכים להתחפש, ופנה בזריזות ללכת לבית-הכנסת לקבלת שבת. ידעתי, במצרים עושים כל מה שאומר המורה, כמו שחייל מציינת לפקודה. מיהרתי אחריו, אבא, אני אהיה קאובוי. כן, כן, ענה לי אבא בפנים רציניות, אתה תהיה קובוי. אתה תהיה קובוי. הוא ביטא את המלה לא כמו הילדים בבית-מזמיל.

נמלאתי שמחה ופשטה בי התרגשות, אותה התרגשות שראיתי אצל כל הילדים בכיתה בראש חודש אדר. אני אהיה קאובוי. בעל דמיונות הייתי וראיתי את עצמי חבוש אותו כובע שחור רחב-שוליים, לבוש מכנסי-עור מעוטרים בציציות-בד צבעוניות, וכמובן חגור אקדח.

ימי השבוע חלפו ואני מחכה שאבא יגיד לי מתי הולכים לקיוסק של קדוש לקנות אקדח. כל יום הייתי ממתין כשחזר מן העבודה ומצפה, אולי עכשיו יגיד משהו, ולא אמר. לשאול לא העזתי. יש עוד שבוע. כמה ימים לפני פורים כבר מלאה בית-מזמיל אינדיאנים עם כובעי נוצות צבעוניות ומלכות אסתר. לא יכולתי להתאפק עוד ואמרתי, אבא, אני צריך להיות קאובוי. בוודאי, עונה אבא, אתה תהיה קובוי. שתקתי ושמחתי.

ערב המסיבה לא יכולתי עוד להמתין ובנימה של דאגה אמרתי לאבא, אבא, מתי נלך לקדוש? מחר צריך להתחפש. אל תדאג, אמר אבא, הבטחתי לך שתהיה קובוי. האמנתי ושמחתי.

למחרת בבוקר אומר אבא, היום אני מלווה אותך לתחנה. הלכנו יחד לקיוסק של קדוש ואבא ביקש כובע של קאובוי בשבילי. רעדתי מהתרגשות. קדוש הראה לו שני סוגים, אחד מפלסטיק ואחד מנייר. אבא בחר בכובע מנייר. לא היה איכפת לי. העיקר שאני קאובוי. הניח אבא את הכובע על ראשי ואמר: איזה יופי, איזו תחפושת, אתה קובוי. ממש קובוי אמיתי. וצחק מלוא פיו. טפח על שכמי, לחץ את ידי ואמר: שלוף. מזמן לא ראיתי אותו שמח ככה.

כל-כך שמחתי, לא חשבתי אותה שעה שאין לי יריעה על הכתפיים, ולא פסי קישוט על המכנסיים, וגם אין לי אקדח. לא היה איכפת לי בכלל. אני מחופש. מחופש לקאובוי. מי שווה לי. עמדתי בתחנה, הפעם דווקא שמח שהאוטובוס מאחר, מתבונן בכל התחפושות שממלאות את הרחוב ומקווה שגם אחרים רואים אותי. קאובוי צעיר.

ירדתי בתחנה שבה הרצל. גשם זלעפות ירד ורוח סערה נשבה. ביד אחת אחזתי את שקית-הבד עם המחברות וביד האחרת הידקתי בכל הכוח את הכובע שלא יעוף, ונופפתי לשלום לעץ החרוב הזקן. אותו יום כאילו כל הרוחות יצאו להילחם בי, הקאובוי, אבל אחזתי את הכובע בכל כוחי, והצלחתי. הוא לא עף. פעם אחת עף לי, רצתי אחריו ותפסתי אותו. לא הרגשתי שהגשם הזועף ממסמס את כובע-הנייר, ועד שהגעתי למפעל השיש לא החזקתי בידי אלא עיסה של נייר. אבל אני לא הבחנתי בזה. הלכתי לאורך רחוב הפסגה ושרתי לי שירי פורים, מלא שמחה. ידעתי, אני קאובוי.

והנה סוף-סוף חצר התלמוד-תורה. החצר מלאה דמויות מדמויות שונות. הנה ילד מחופש לאדמו"ר. שטריימל חגיגי עוטר את ראשו וגאקטל חוגר את גלימתו. והנה חכם ספרדי, ממש חכם באשי, חבוש

מצנפת רקומה בחוטי כסף זהב. ושם עומד ילד בבגדי כהן גדול עם מעיל פעמונים ורימונים, וציץ ומצנפת, ואפוד ועליו חושן שנוצצות בו אבנים טובות, ארְבָּעָה טוֹרִים אָבֶן. המראה הדהים אותי. כמה יפות היו התחפושות. ואני עם הכובע השחור מנייר על ראשי, שהפך בגשם לכדור-נייר רטוב, ולבי טוב עלי. גם אני מחופש. אני קאובוי.

המנהל, הרב לויכטר, הניף את ידו וצילצל בפעמון-המתכת שלו. נכנסנו כולנו לכיתה. הרב לויכטר ביקש שילד ילד, לפי התור, ייצא וייכנס, ואנחנו ננחש מי הוא. יעלה ויבוא, אומר הרב לויכטר, ונכנס אדמו"ר חסידי ומסכה על פניו. מי הוא זה? שואל הרב לויכטר. אי-אפשר להכיר אותו. מי יודע? כולם מנסים לנחש. ואז האדמו"ר מוריד את המסכה. הו, פולטים כולם בהפתעה, זה איצ'ה! איזו תחפושת נפלאה! ממש אדמו"ר אמיתי!

אני ניחשתי! צועק ילד שהתחפש לשופט, כי סבא שלו אדמו"ר.

וכך יצאו ילד אחרי ילד ונכנסו חגיגית, והרב לויכטר שואל בכל פעם בהפתעה: מי הוא זה ואי זה הוא? כולם מנסים לנחש. אני יושב במקומי, משתתף בחגיגה. תורי מתקרב. אני מתמלא מתח והתרגשות, מתרומם על בהונות רגלי וכוסס את ציפורני ידי. תורי הגיע. אני יוצא ונכנס ועל ראשי כדור-הנייר הרטוב. הרב לויכטר מתבונן בי, מתאמץ מאוד לזהות, ואז הוא אומר: מי זה? בשום אופן אינני מצליח לזהות!

מי אתה? הוא פונה אלי בלי לשאול את הילדים.

נמלאתי גאווה ושמחה.

אני חיים, עניתי, אבל היום אני קאובוי.

הו, אמר הרב לויכטר בהתפעלות: קאובוי. יופי של תחפושת, לא זיהיתי אותך.

חזרתי למקומי וישבתי שמח.

ואז מקצה הכיתה התרומם הילד שהתחפש לשופט ומחה בקול: מי לא ידע מי זה? הרי אין לו בכלל תחפושת!

(מתוך "בואי הרוח" מאת חיים סבתו, הוצאת ספרי עליית הגג וידיעות ספרים)

<http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-3480362,00.html> הסיפור ברשת:

http://www.daat.ac.il/daat/ktav_et/maamar.asp?ktavet=1&id=421 הצעה לעיון בסיפור:

שער שני – זמן והזדמנות

בתפיסת 'דרך כפר', אנו מאמינים שתקופת ההתחנכות היא חלון הזדמנויות קצר. אנו מבקשים לייצר תהליך חינוכי משמעותי בזמן מאד קצר ובקמפוס מאד מוגבל. על-כן יש לרתום כל משאב אפשרי ולראות בכל אירוע הזדמנות לחנך. בעינינו, התהליך החינוכי צריך להתבצע באמצעות שימוש במקום (המרחב הפיזי של הקהילה – ניצול הקירות והעיצוב בכדי להנחיל את המסרים החינוכיים), שימוש באדם (כל המבוגרים בקהילה הינם מחנכים ומהווים בגופם ובהתנהלותם דוגמא ומסר חינוכי מהלך) ושימוש בזמן (רתימת לוח השנה, אירועים ותאריכים) לטובת העברת המסרים החינוכיים. שער זה עוסק בזמן – בניצול ההזדמנויות שבלוח השנה, בתאריכים ובאירועים בקהילה ומחוצה לה שנקרים לפנינו בכדי לחנך. 'הזמן נתון בידינו' – האחריות להטענת המועדים השונים במשמעות ובפשר היא בידינו.

הצעה לפעילות בנושא אקטואליה

מטרה

פעילויות אקטואליה הם כלי בידי המחנך לדיון על ערכים, לחינוך לתחושת אחריות, מעורבות ונתינה לאחרים, ברמת הפרט ובקבוצות. זוהי הזדמנות של המחנך 'לטעת את העולם באדם': להרחיב את עולם התוכן של החניך, לנטוע סקרנות וידע חוצי חברות ויבשות המהווה בסיס לפיתוח תודעה של מתקני עולם. הדיון על אירועים המתרחשים בארץ ובעולם יכולים לפתח את התודעה של החניך לכך שביכולתו ובאחריותו לתרום ליצירת חברה טובה יותר. פעילויות אקטואליה מהווה גם הזדמנות לחשוף את החניך לדילמות ערכיות ולנקודות מבט שונות ובשאיפה לגרום לו להיות אזרח ובוגר ערכי ומעורב בחברה.

שדות חינוכיים שניתן לקדם באמצעות הפעילות:

- תיקון עולם
- שמיים

מהלך הפעילות:

1. לפני הפעילות – בחירה של ידיעה חדשותית מהעיתון, מהאינטרנט או מהטלוויזיה.

דוגמאות של ידיעה חדשותית :

- ❖ כתבה על פלילים (למשל אלימות, מין, חומרים אסורים)
- ❖ כתבה על תאונת דרכים
- ❖ כתבת עמדה
- ❖ כתבה על אירוע לאומי או אירוע ביטחוני (למשל הסלמה בדרום, רעש אדמה, צונאמי)
- ❖ כתבה על אירוע אזרחי (למשל מחאה על יוקר המחייה, מצב של אוכלוסייה מסוימת)

2. פתיחת הפעילות

- ❖ נשאל את החניכים האם הם שמעו על הידיעה שנבחר לעסוק בה ומה הם יודעים עליה?
- ❖ קריאה משותפת של הידיעה החדשותית

3. עיבוד של הידיעה

- ❖ מה קרה? מי מעורב באירוע? מתי התרחש? מדוע? מהם הגורמים?
- ❖ פיתוח עמדה של החניכים לגבי המקרה ודיון בעקבות גיבוש העמדות השונות.

4. מתודות שונות לגיבוש עמדה של תלמידים כלפי הידיעה:

- ❖ **עצוב, שמח, אדיש** - כל חניך מקבל לפני הקראת הכתבה שלוש פתקיות (רצוי בצבעים שונים), פתקית אחת כתוב בה "עצוב", בשנייה "שמח" ובשלישית "אדיש". לאחר הקראת הכתבה על כל חניך להרים פתקית שמשקפת בצורה הכי נאמנה את הרגשתו בעקבות הכתבה. בעקבות הרמת הפתקיות המחנך יכול לשאול כל חניך מדוע הרים את הפתקית הזו ולעורר דיון בעקבות הרמת פתקיות שונות.
- ❖ **מסכים / לא מסכים** - כל חניך מקבל שני פתקים, באחד כתוב "מסכים" ובשני "לא מסכים". המחנך יציג עמדה מסוימת בעקבות הכתבה וכל חניך צריך להרים את הפתק שתואם לדעתו-

מסכים או לא מסכים. בעקבות הרמת הפתקים המחנך יכול להפנות שאלה לחניך מסוים מדוע הוא הסכים או לא הסכים עם העמדה שהוצגה.

❖ **סיפור בהמשכים** - מתודה זו מתחילה עוד קודם להקראת הידיעה החדשותית במלואה. המחנך מתחיל להקריא את הכתבה אך לא במלואה. לדוגמה להקריא את הכותרת של הכתבה ולבקש מהחניכים לכתוב את הסיפור שמאחורי הכותרת או לחלופין לקרוא את הפסקה הראשונה של הכתבה ולשמוע מהחניכים מה לדעתם המשך הסיפור. לאחר מכן ניתן להקריא את שאר הכתבה. ובהמשך לדבר על הסיפורים השונים האפשריים לאותו מקרה.

❖ **בית משפט** - מתודה עיקרית. מאפשרת דיון מעמיק מזוויות רבות על נושא שנוי במחלוקת (אפילו על כתבה הנוגעת בסוגיה כלכלית תקציבית) ושיתוף אינטנסיבי של החניכים. במהלך הפעילות יבחרו בהתאם למקרה שופט, סנגור, קטגור, נאשם ועדים. יוצג נושא המשפט - בהתאם לכתבה. יוקצב זמן ללמידת החומר (יש מקרים בהם יהיה צורך בלימוד לפני הפעולה). בסוף הפעילות, בהנחיית השופט, ישמיע כל צד את טיעונו ויעלה לעדות את העדים שלרשותו. בסוף שלב מתן העדויות, ינאמו הסנגור והקטגור את נאומי הסיום שלהם. בשלב זה יקבעו השופט או המושבעים (שאר הקבוצה) את פסק הדין. אם המחנך משחזר משפט היסטורי, עליו כמובן לידע את המשתתפים בתוצאות האמיתיות רק לאחר מתן גזר הדין.

❖ **כדור אסוציאציות** - בעקבות הקראת הכתבה המחנך ירוק לחניך כדור או כדור צמר ויבקש ממנו להגיד אסוציאציה / מילה / מחשבה שעולה לו בעקבות הכתבה. החניך משיב ומעביר את הכדור לחניך אחר עד שכלל החניכים מתייחסים. בוחרים חניך שתפקידו לכתוב את הדברים שעולים מהחניכים על הלוח. לאחר הסבב, מתייחסים לדברים שעלו מהכתבה, למה דווקא אלה הדברים שעלו? מה זה אומר?

❖ **תן כותרת** - לאחר הקראת הכתבה ללא הכותרת שלה, המחנך יחלק את הכיתה למספר קבוצות וכל קבוצה תתבקש להציג כותרת לכתבה.

5. סיכום הפעילות:

- ❖ אם הילד שלכם היה בא אליכם ושואל אתכם מה דעתכם על הכתבה מה הייתם עונים?
- ❖ כשתהיו אנשים בוגרים, איך תתמודדו?
- ❖ דבר אחד שהתחדש לכם בעקבות הדיבור על הכתבה.
- ❖ ציפיות שלי המחנך ...

מתווה פעילות העוסקת בדילמות ערכיות

מטרה

המטרה בפעילות היא לתרגל ולפתח אצל התלמידים את השיפוט הערכי- מוסרי שלהם על ידי העלאת דילמה ושאלות הנוגעות לרמות שונות של מוסר. חשיפה ותרגול של דילמות ערכיות יכולים לתרום לפיתוח חוסן נפשי אצל המתבגר. תרגול של התמודדות עם קשיים ולבטים בהצלחה תסייע למתבגרות ולמתבגרים בתהליכי התעצמותם ותובילים לחוסן נפשי מיטבי ולקיימת אחריות על עצמם ועל זולתם. מחקריו של הפסיכולוג קולברג (1975) על התפתחות השפיטה המוסרית מראים תהליך המצביע על קיומם של שישה שלבים התפתחותיים שהם אוניברסאליים. שלבים אלו חולקו ע"י קולברג לשלוש רמות. אנחנו, ב"דרך-כפר" מכנים אותן בקצרה קמ"ח- קדושה (ערכים), מוסר חברתי (נורמות חברתיות) וחוק במסכת אבות כתוב: "אם אין קמח, אין תורה" - ובהשאלה אנחנו אומרים כי רק ע"י התייחסות, תרגול ונגיעה ברמות השונות של המוסר נוכל לחנך לשיפוט מוסרי. לכן בניית דילמה ערכית נתייחס תמיד ל- 3 הרמות.

רמה 1- חוק- רמה הכי נמוכה	רמה 2- מוסר/ נורמות חברתיות- רמה בינונית	רמה 3- קדושה- מחויבות ערכית- רמה גבוהה
רמה 1- רמה של החוק והעונש על עבירתו. נק' שידברו אל אדם ברמה זו: אור אדום, שוטר, קנס.	רמה 2- רמה של מוסר, מודעות ל: "מה ששנוא עליך אל תעשה לחברך" נק' שידברו אל אדם ברמה זו: כך נעים שידברו לאימא/אבא/סבתא? לאחותך/אחייך הקטן? אליך?	רמה 3- רמה של קדושה, מודעות לכבוד האדם. נק' שידברו אל אדם ברמה זו: איזה סוג של בן אדם אתה ואיזה אדם אתה רוצה להיות?
אדם יבחר לפעול באופן כזה או אחר, רק בהתאם לשאלה: האם הוא יתפס עובר על החוק? אם כן- לא יעשה את המעשה, אם לא- כן יעשה את המעשה.	אדם יפעל לנהוג בצורה מסוימת בהתאם לנורמות החברתיות. שאלות הנוגעות לשלב זה: - מה היה קורה אם היו מתייחסים כך לסביבה הקרובה שלך/ למשפחה/ לחברים שלך? - מה היה קורה אם כולם היו מתנהגים כך?	אדם יחליט לפעול בצורה מסוימת בהתאם לערכים שבחר וגיבש. שאלות הנוגעות לשלב זה: איזה ערכים נפגעו בעקבות האירוע? איזה בן אדם אתה בוחר להיות?

שדות חינוכיים שניתן לקדם באמצעות הפעילות:

- שמיים
- תיקון הלב

מהלך הפעילות:

לפני הפעילות – בחירה של דילמה ערכית שרוצים לעסוק בה (מצורף בנספח דילמות ערכיות לדוגמא)
דילמה ערכית יכולה להיות: מקרה שקרה בקהילה (למשל בעקבות הפרת סדר) או סיפור אמיתי/
בדיוני הקשור בנושא מעולמם של התלמידים

פתיחת הפעילות

- ❖ הצגת הדילמה הערכית בפני התלמידים (אפשר לחלק את הדילמה לכל תלמיד או להקריא בקול)
- ❖ בירור עם התלמידים את הבנת הדילמה מה קרה? מי מעורב? מדוע?

דיון בקבוצות בדילמה – מתודות אפשריות

- ❖ **משחקי תפקידים** - אימפרוביזציה. חלוקת תפקידים שונים בין החניכים מאפשרת הזדהות רבה, לעתים אף עם עמדה מנוגדת. נציגים מהקבוצה/ כיתה או כל חברה מקבלים תפקידים מוגדרים ודילמה מרכזית.. יש חשיבות רבה להתנהגות המחנך: עליו להתערב, לחדד את הבעיות, להיות דינאמי, לאפשר לשאר הקבוצה להכניס משפטים במקום הדמויות, וגם להחליף מדי פעם חניכים אם מישהו נתקע. מתודה עיקרית של משחקי תפקידים הינה בית משפט
- ❖ **אקווריום** - מכניסים שני חניכים לתוך המעגל ומושיבים אותם אחד מול השני. כל אחד מקבל פתק המביע עמדה המנוגדת לעמדה של השני. כל חניך צריך לייצג את הדעה הכתובה (בלי קשר לדעתו האישית). כאשר החניך "נתקע", חניך אחר צריך להיכנס ל"אקווריום" ולהמשיך לייצג את העמדה הכתובה בפתק. חניך שרוצה יכול להחליף את אחד הדוברים ב"אקווריום" על ידי נגיעה בכתף. התרגיל עוזר כשתרבות הדיון בקבוצה לקויה, כי רק למי שנמצא ב"אקווריום" מותר לדבר.
- ❖ **קירות מדברים** - על הקיר תלויים פלקטים שעליהם רשומים משפטים / קטעים. החניכים עוברים בין הפלקטים וכותבים את דעתם על הרשום בפלקט. כשהחניכים מסיימים אוספים את הפלקטים ומקיימים דיון על הכתוב.
- ❖ **בעיות על הקיר** - מתחלקים לשתי קבוצות כל קבוצה מקבלת דפים, מרקר ונייר דבק. הקבוצות נעמדות ליד קירות מנוגדים בחדר. עם הניתן האות כל קבוצה צריכה לכתוב כמה שיותר בעיות או היגדים בקשר לנושא דילמה בזמן נתון ולהדביק על הקיר. לאחר מכן הקבוצות מתחלפות ועם הישמע האות כל קבוצה מקבלת את אותו הזמן מהסיבוב הקודם לפתור כמה שיותר בעיות או לענות על ההיגדים. בסוף אוספים את הדפים מהקיר ומנהלים דיון.
- ❖ **4 פינות** - המחנך מציג דילמה ונותן 4 אפשרויות לפתרון, כל פתרון מיוצג על ידי פינה אחרת בחדר, וכל חניך צריך ללכת לפינה שמייצגת את האפשרות העדיפה עליו.
- ❖ **סרגל מדדים** - על הרצפה מונחים דפים שעליהם כתובים מספרים. בצד אחד הערך הנמוך ביותר ובצד השני הערך הגבוה ביותר. על החניכים למקם את עצמם (או פתק עם שמם) על הסרגל בהתאם לדעתם (שני הצדדים הקיצוניים של הסרגל מייצגים עמדות מנוגדות).

לאחר דיון בקבוצות - שאלות שניתן לשאול על פי רמות המוסר השונות.

רמת החוק:

שאלות ברמה זו יתמקדו בבירור איזה חוק הופר מתוך הבנה שהמניע למעשה ברמה זו הוא האם השלכות המעשה מביאות לענישה מתוקף הפרת החוק. שיקול הדעת המוסרי נקבע על ידי קבלת חוקים של סמכות חיצונית

- ❖ איזה חוק/ נוהל בקהילה נפגע במקרה?
- ❖ מה המטרה של החוק?

רמת המוסר:

בנוסף לחוק שנועד להגן ולשמור אנחנו רוצים לברר איך אנחנו מרגישים ביחס למקרה? אלו נורמות חברתיות התערערו ונפגמו בעקבות המעשה?

- ❖ מה הייתם חושבים אם מקרה כזה היה קורה בסביבתכם הקרובה? אצל חברים, שכנים או משפחה?
- ❖ כיצד אתם הייתם פועלים לו הייתם במקומם של... ?
- ❖ מה דעתכם על המעשה של...?
- ❖ האם נעשו פה דברים שלא הייתם רוצים שיעשו לכם? לאח שלכם? לאחותכם?
- ❖ כדאי לעודד את התלמידים להיכנס לנעלים של הדמויות השונות בפרשה ולאפשר נקודות מבט ושפיטה מלאות ומורכבות יותר ולא חד מימדיות.

רמת הקדושה:

מעבר לנורמות החברתיות הקיימות והראויות נברר מה ראוי שיעשה בדילמה זו לאור עקרונות נבחרים, ערכים וצו מצפוני שלנו כבני אדם. עקרונות אלה חורגים מעבר למסמך חברתי כתוב כלשהו.

- ❖ איזה אנשים הייתם רוצים להיות? איזה ערכים חשובים לכם כבני אדם?
- ❖ אלו ערכים נפגעו לדעתכם במקרה?

סיכום הפעילות:

- ❖ ציפיות שלי המחנך ...
- ❖ אנחנו בבית ספר/כפר הנוער/פנימייה רואים אתכם כאנשים ש...
- ❖ תעשו בחירה ערכית שמכבדת אתכם, ששומרת עליכם, על הערכים שלכם ועל אחרים כמו שהייתם רוצים שיתנהגו כלפיכם וכלפי המשפחה או החברים שלכם.

נספח

דוגמאות לדילמות ערכיות שניתן לעסוק בהן בפעילות:

נועם לומד בכיתה יא. הוא מצטיין במתמטיקה ופיזיקה, הוא נער רזה ונמוך ומרכיב משקפיים. אין לו כמעט חברים והוא נוטה להתבודד. ניר, מנהיג חברתי, מטריד את נועם כבר זמן רב. הוא לועג לנועם ואף מציק לו פיזית. לא מכות ממש, רק סתם נגיעות, אבל לא כל כך נעימות. והחבורה של ניר לא רק נהנית מזה אלא גם לוקחת חלק פעיל ב"שעשועי". בעצם כולם יודעים ורואים, כלומר כל התלמידים, כי ניר וחבורתו לא נתפסו במעשיהם בנוכחות מורה..

מה נועם צריך לעשות?

האם אדם צריך לדווח – בכל מחיר- על עוול אישי שנגרם לו?

מצד שני

השתיקה עלולה לאפשר לעוול להמשיך

מצד אחד

החשיפה עלולה לגרום לחושף נזק נוסף על זה שכבר נגרם לו

1. בבית ספר נהוג לערוך מידי שנה יום התנדבות בקהילה. במה תעדיפו להשקיע את היום: בטיפוח חזות בית הספר (צביעת הכיתות, שיקום הגינה ועוד) או בפעילות דומה בשכונת מצוקה?
2. הכיתה זכתה ב5,000 ₪ בתחרות. האם הכסף יושקע ביום כיף כיתתי? או בתרומה לארגון צדקה?

האם צריך להשקיע את הזמן או את הכסף בתרומה לאחרים?

מצד שני

למה אחרים חשובים לי? הזמן והכסף הם משאב יקר וצריך להשתמש בזה כדי להנות בעצמנו.

מצד אחד

צריכים את העזרה שלנו ולתת לאחרים זה חשוב כדי שנחייה בחברה שדואגת אחד לשני

בשיעור היה נדמה לרועי שעידן לועג לו. בהפסקה הוא תפס את עידן בפינה מרוחקת בחצר והכה אותו מכות נמרצות, עד שנוקק לתפרים בראשו. לאירוע הקשה הזה הייתה עדה מיטל, שהיא ידידה טובה של רועי. מיטל יודעת שעידן לא יעז להתלונן נגד רועי.

כיצד לדעתכם על מיטל לנהוג?

אם נתקלנו בסכסוך אליים, האם עלינו להתערב?

מצד שני

ריב אליים עלול להסתיים באסון ולכן אסור לעמוד מהצד.

מצד אחד

הצדדים המעורבים בריב צריכים לפתור את הסכסוך בעצמם.

דן פתח את הווטסאפ וקיבל הודעה על איסוף מזון לתינוקות, חיתולים ובגדים לאימהות ותינוקות בעזה. הוא חשב שזה רעיון חשוב ויפה והחליט להעביר את היוזמה בווטסאפ הכיתתי וזכה לתגובות קשות מצד חברתו לכיתה דניאל.

האם עלינו להגן על הזכות של חברנו להשמיע את דעתו?

מצד שני

לא משנה מה דעתי, אני אגן על זכותו של אחר להביע את דעתו כל עוד היא לא מנוגדת לחוק או קוראת לאלימות

מצד אחד

תלוי אם אני מסכים עם דעתו, אם כן אני אגיד שהתגובות הקשות לא במקום ולאדם מגיע להגיד מה דעתו

מתווה הכנה לאירוע בקהילת החינוך

מטרה

במהלך השנה מתקיימים בקהילה אירועים חשובים המהווים חלק משמעותי מהתהליך החינוכי. פעילויות הנערכות לפני האירוע נועדו להעצים את הרושם של האירוע בקרב המשתתפים, להרחיב ולהעמיק את הדיון בנושא שהאירוע מוקדש לו, וליצור קשר בין המשתתפים לבין האירוע. פעילות הכנה עשויה להפחית במידה רבה תופעות של אי הקשבה והתנהגות בלתי מכובדת במהלך האירוע. חשיבות נוספת להתכנסות בכיתה/ בקבוצה לקראת האירוע הינה בכדי להעניק כישורים ומיומנויות להפיק מהאירוע את המיטב. הכנה לאירוע יכולה לצקת בחיי החניך משמעות וחיבור לערכים ולרעיונות.

שדות חינוכיים שניתן לקדם באמצעות הפעילות:

- שמיים
- תיקון הלב
- עוגנים בעתיד
- עוגנים בעבר

מהלך הפעילות:

- ❖ **הכנה טכנית** - מה הולך להיות ומה יקרה אם יהיה שינוי בתוכנית (לדוגמא : אם האירוע הוא עדות אז מה נעשה במידה ולעד יהיה קשה לדבר). לשאול שאלות מכוונות על מה יכול להתרחש.
- ❖ **האירוע ואנחנו** - הקראת סיפור, שיר (עדיף מעולמם של התלמידים), כתבה או סיפור אישי ואיך אתם כמחנכים מתחברים לאירוע באופן אישי (לדוגמא: לפני טקס יום הזיכרון לספר על מישהו שהכרתם/ לפני חג לספר על איך היו מציינים אותו במשפחתכם)
- ❖ **נשמע ונקרא** - לשאול שאלה שהתשובה שלה באירוע, לבחור תמונה שתהיה באירוע ולספר מאיפה הן, לקרוא טקסט שיהיה בטקס ולבקש מכל משתתף לסמן בטקסט שורה אחת המדברת אליו ולנמק את בחירתו, להדליק נר, לשים פרח, להכין פינת זיכרון בכיתה, לשאת תפילה, לשמוע שיר.
- ❖ **ציפיות** - חשיבה משותפת עם התלמידים על איך מתנהגים בהופעה, בטקס, באירוח בקהילה ולמה. לתאר את התהליך שעברו מי שמעבירים את הפעילות לקראת האירוע (בין אם זה תלמידים, מחנכים אחרים או אורחים מבחוץ). להגיד את הציפיות שלי כמחנך ולזכור שבכל מקרה חשוב לכבד את האירוע.

דגשים נוספים:

- ❖ להגיע אל האירוע ככיתה / קבוצה
- ❖ לתת תפקיד לחניך שיהיה לו קושי להחזיק מעמד במהלך האירוע - לצאת כעיתונאי של הכיתה לצלם, לכתוב על האירוע.

תיק הכנה ועיבוד פעילויות חוץ

מטרה

במהלך השנה מתקיימות בקהילה פעילויות חוץ המהוות חלק משמעותי מהתהליך החינוכי. מפגשי הכנה הנערכים לפני הפעילות נועדו להעצים את הרושם והמשמעות של הפעילות בקרב המשתתפים, להרחיב ולהעמיק את הדיון בנושא הפעילות, וליצור קשר בין המשתתפים לנושא. מפגשים/שיעורי הכנה עשויים לצקת בחיי החניך משמעות וחיבור לערכים ולרעיונות הפעילות ולהפחית במידה רבה תופעות של אי הקשבה והתנהגות בלתי מכובדת במהלך הפעילות. חשיבות נוספת להתכנסות בכיתה/ בקבוצה לקראת הפעילות הינה בכדי להעניק כישורים ומיומנויות להפיק מהפעילות את המיטב.

שדות חינוכיים שניתן לקדם באמצעות הפעילות:

- תיקון עולם
- תיקון הלב
- עוגנים בעתיד
- שמיים

נקודות להתייחסות מחנך בשלב ההכנה-

- ❖ **אחריות חניכים** לבחירה ותאום הפעילות (ניצול הפעילות לתרגול של כישורי חיים). רצוי לחלק אחריות לחניכים בהתאם לכישורי החיים אותם רוצים לחזק אצלם. ככל שהחניכים יהיו יותר מעורבים כך רמת המוטיבציה להשתתף ולהיתרם מהפעילות תגבר.
- ❖ **ידע מוקדם ותאום ציפיות**- תאום הציפיות צריך להיות הדדי היינו הן של הצוות מהחניכים והן של החניכים מהפעילות ומהצוות. (כללי התנהגות, מה מתוכנן, מה אפשר ללמוד, עד כמה הצוות שותף ונגיש עבורם וכו..)
- ❖ **עבודה אישית**- במידת האפשר ניתן לתת לחניכים עבודה אישית (לא משהו גדול) במטרה להתכונן לפעילות, לרכוש ידע ולהתחבר לפעילות.

נקודות להתייחסות מחנך בשלב העיבוד-

- ❖ **סבב סיכום**- משפט אחד (משהו שתפס אותי, משהו שאהבתי, משהו שעצבן אותי,...) הסיכום צריך לתת מקום לחוויה של החניכים ולא סיכום של המחנך.
- ❖ **משימת סיכום ופרסום של הפעילות**- בלוחות המודעות/ עיתון ב"הס ועוד- נותן נראות/ קיום לחוויה.
- ❖ **תיווך למשפחות ולמבוגרים משמעותיים אחרים** (מורים, מדריכים, מטפלים...)- לשלח תמונות, טלפון, סמס, ...

במידה ולא מתאפשר לערוך תהליך מלא של הכנה ועיבוד לכל תכניות החינוך רצוי "לסמן" מספר תוכניות שבהם התהליך המלא הוא משמעותי ביותר (לדוגמה פאנל)

דוגמאות להכנה ועיבוד של פעילות חוץ

הצגה

שלב ההכנה :

❖ חלוקת אחריות לחניכים

החלטה לאיזה הצגה הולכים (מתוך מאגר רעיונות של הצוות – ניתן לשלב חניכים בתפקיד "מבקר תרבות" שיצפו מראש במספר הצגות ויציגו לקבוצה את האפשרויות), רכישת כרטיסים, אישורים להורים, הזמנת הסעה, ארגון ציוד נדרש כמו כיבוד, תיעוד הפעילות, פרסום (לפני ההצגה ואחריה- בלוח המודעות, עיתון קהילתי או מקומי)

❖ ידע מוקדם

מידע על ההצגה, מי כתב אותה? מתי ובאיזה הקשר? מי השחקנים? למה בחרנו ללכת דווקא להצגה הזו? ההבדל בין תאטרון לקולנוע, מידע על התאטרון שאליו הולכים, על מה אפשר להסתכל ולמה להתייחס כשהולכים להצגה?

❖ תאום ציפיות

מה מצפים שיהיה בהצגה (לאפשר לחניכים לענות- אם מתקשים אפשר לשאול שאלות קצרות ופותרות: מה עובר לי בראש כשאני חושב על ההצגה.. כשאני אצא מההצגה אני מצפה להרגיש.. אני חושב שהצגות זה... כשאני מדמיין תאטרון אני... מי שהולך לתאטרון הוא... כללי התנהגות- שתייה ואוכל באולם, עישון, פלאפונים, לבוש, דיבורים באולם (רצוי לאפשר לנערים להציף את כללי ההתנהגות ולא לנאום להם על כך...)

שלב העיבוד והסיכום:

❖ סבב סיכום של החניכים

דבר שאהבתי... , דבר שהצחיק אותי... , דבר שריגש אותי... , דבר שעיצבן אותי... דבר שגרם לי לחשוב... דבר חדש שלמדתי... אפשר אף רצוי להשתמש במתודות יצירתיות לסבב כמו קובייה, כדור, סוכריות ועוד (בכל המתודות הללו הנערים מתבקשים להשלים את משפט בהתאם למה שיצא להם...- מאפשר גיוון)

❖ משימת סיכום

לכתוב ביקורת על ההצגה, לכתוב מכתב לשחקנים, לכתוב כתבה לאתר /לעיתון (ברמה פנים קהילתית/אזורית/ארצית), לתלות תמונות מההצגה בלוח המודעות, לספר על ההצגה בפעילות של קבוצות שלא השתתפו.

❖ תיווך למשפחות

לעודד את החניכים לספר להורים על החוויה. למצוא ערוצי תקשורת ישירים או עקיפים על מנת לשתף אותם בכך - ס.מ.ס, מיילים בתפוצה להורים, עלון הורים, מצגת ביום הורים וכו'. (לחניכים שהחוויה היתה עבורם משמעותית כדאי גם להתקשר ולשתף).

פאנל מקצועות

שלב ההכנה לפאנל

הפאנל נועד לחשוף תלמידים למגוון מקצועות ולאפשר להם להכיר ולפתח סכימה ציפייתית לעתיד מבחינת קריירה ותחומי עיסוק.

שלב ההכנה לפאנל

❖ חלוקת אחריות לחניכים

להציע רעיונות למחמנים לפאנל (למחנך – מומלץ שבין המשתתפים יהיו בוגרים של קהילת החינוך ואנשים מוכרים לחניכים. כמו כן חשוב לשמור על ייצוג של מגוון מחמנים בהתאם למגוון הקיים בין החניכים), להזמין את חברי הפאנל, להכין שאלות לחברי הפאנל, לדאוג לתנאים הפיסיים של המפגש (סידור כסאות, אביזרים טכניים כמו הגברה, מקרן, כיבוד ועוד), להנחות את הפאנל או חלק ממנו, לתאם עם הדוברים.

❖ ידע מוקדם

מי הולך להגיע?, במה הוא עוסק?.. מה זה פאנל?, איך מתנהל פאנל ומה המטרה שלו?, מה אפשר ללמוד מהפאנל הזה? מה יודעים על המקצועות שעליהם הולכים לדבר בפאנל?

❖ תאום ציפיות

מה מצפים לקבל/ ללמוד מהפאנל?
כללי התנהגות מקובלים בפאנל- תרבות דיון, ציפיות מהחניכים כמארחים.

שלב הסיכום והעיבוד

❖ סבב סיכום

משהו שלמדתי, משפט אחד שזכור לי... משהו שהייתי רוצה ללמוד עליו עוד... שאלה שרציתי לשאול ולא יצא לי... דעה שהשתנתה לי בעקבות הפאנל... משהו שעצבן אותי... משהו שאני רוצה להגיד לחברי הפאנל...

❖ משימת סיכום

מכתב תודה למשתתפים, פרסום הפאנל בלוח המודעות, כתיבה רפלקטיבית אישית, להביא "טיפ" מההורים או ממבוגרים משמעותיים אחרים בנושא של בחירת מקצוע ולשתף בקבוצה.

❖ תיווך החוויה להורים ולמבוגרים משמעותיים אחרים.